

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVI. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

1940. MÁRCIUS

TÉLI VILÁG AZ ÁLLATKERTI NAGY TAVON.

Szombath László felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: Virágvasárnap.

Kormos Tivadar dr.: Madaras fa.

Tasnádi-Kubacska András: Semsey Andor.

Kubacska András dr.: A magyar solymászat multjáról.

Rövid közlemények.

Könyvekről.

Állatkerti hírek.

VIRÁGVASÁRNAP.

Írta: Rapaics Raymund.

Még messze van május, a nagy tavasz, amikor az erdő és mező ragyogózöld köntösbe öltözik, még kopár a föld, szürkék a fák, de már megérkeztek a tavasz hírnökei, a korai virágok és diadalmasan hozzák a boldogító üdvözetet. Még csak foltokban bukkan fel a tavasz, virágaiban is tökéletlenül, csak a lomb előfutárai jelennek meg, azok már tavaly készültek el s télen szürke rügyekben rejtőzve, készültek a nagy ünnepre, a koratavasz ünnepére, virágvasárnapra. Türelmetlenül várták börtönükben az első tavaszi szellőt, az első édes napsugarat, hogy kinyílhassanak; nem törődnek vele, hogy lombjuk még fejletlen, elmaradt, s majd csak hetek múlva követi őket.

Kivált a bájos barkák! Szinte fékezni is alig lehet szürke, barna fejüket, annyira igyekeznek. Védett, meleg zugokban, ahol megsokszorozódik a télvégi napsugarak ereje, idő előtt kibontakoznak s éjjel fázósan borzognak, de ellenállnak. A tavasz legjellegzetesebb és leggyönyörűbb hírnökei; minden évben újra megszeretjük, megcsodáljuk és koratavaszi sétáinkon titokban, amikor senki sem látja, mindig megsímogatjuk őket. Mennyi emberi történetről beszélnek ilyenkor s a természetnek mennyi titkát árulják el.

A multtal úgy vagyunk, hogy csak akkor eleveníthetjük fel, amikor kicsit a magunk képére hamisítjuk. Most a barka történetének eredetét keressük, pedig a mult nem ismerte a barkát. Mást ismert, a pálmát és az olajfát. Európai művelődésünk délről származik; ott a büszke pálma a diadal jelképe, a szürke olajág pedig a béke hírnöke. Ezeket az üzeneteket hirdette a pálma és az olajág akkor is, amikor a Megváltónak jeruzsálemi bevonulásán eléje szórták, akkor is, amikor a bevonulás emlékére a húsvételotti vasárnapon pálmát és olajágat szenteltek s ezt a vasárnapot a pálmák vasárnapjának — *Palmarum*-nak — nevezték el.

A pálma és az olajfa nem jöhetett el erre északra, a középkori írások és művészetek mégis ragaszkodtak hozzájuk. Az európai művelődés középkori derekát román kornak nevezik. Ez a magyar történetnek is fontos korszaka. A román kor magyar művészeti maradványait szép képekben felsorakoztató könyvben lapozgatok. Mennyi természeti tárgy a képeken. De, kivált a növény, mind idegen. Pálma, lótusz, akantusz, csupa déli, csupa ismeretlen növény. Meg is látszik a domborműveken, egyik hamisabb a másiknál. Nem természeti tárgyról készültek, hanem másolások másolásokról.

Vajjon a természetet akkor nálunk nem ismerték? Az írások sem felelnek erre a kérdésre. Magyarországon ennek a kornak legérdekesebb és leghíresebb emléke egy egyházi szertartáskönyv, ez az első magyarnyelvű szöveget, a Halotti beszédet őrzi. Ez már a természet szava, helyi megnyilatkozás. A szertartáskönyv foglalkozik az ünnepek szertartásaival, a virágvasárnapi barkaszenteléssel is. De, bocsánat, elsiettem a szót, a

pálmák vasárnapjával és a pálmaszenteléssel foglalkozik, természetesen latin nyelven. Leírja, hogyan kell megáldani a pálmaleveleket és az olajágakat. Azzal, hogy Magyarországon nem terem pálma és olajfa, nem törődik, miként a román templomok építői sem törődtek ezzel az egyszerű ténnyel.

Pedig az életbe, a szertartásba akkor már bevonult a természet, a tavasz, a barka, a fűzfa. Pálmának és olajfának nevezték, pálmalevelet és olajágat láttak benne, mégis a természet vonult be vele az életbe. A szertartáskönyv szövegét a virágvasárnapi barkaszentelésről gondosan elolvasva, csak három növénynevet találok benne, a pálmát, az olajfát és a virágot. Talán mind a három a barkázó fűzveszőt jelenti, talán csak az első kettő takarja a barkát, a harmadik valóban valami tavaszi virág volt.

Ki tudja? Valahogyan azonban mégis jogosan sejtjük, hogy már akkoriban is köthettek virág-

Az első barkalátogató. Nadler Ferenc † felvétele.

A pirosló-hunyor lombelöző virágai. Nadler Ferenc † felvétele.

bokrétát a barkaágakhoz, sőt talán éppen hóvirágokból kötötték a bokrétát, miként napjainkban. Nem tudjuk, mert a középkori ember mindebben a déli pálmát és olajfaágat látta. De a déli álarc kezd halványodni az embereken is, a természeti tárgyakon is. Elkövetkezett az újjászületés kora és Európa közepén az ember is, a természet is a maga nyelvén szólalt meg. A XV. század festői már almafát festettek a pálma helyett, a mező pázsítjában pedig megjelent a pitypang és a lóhere. *Mátyás király* olasz írói felfedezték, milyen sok dolog különbözik Magyarországon attól, amit Itáliában megszoktak. A XVI. század elején, 1513 és 1519 között, itt tartózkodott a ferrarai születésű *Monardus*, Itáliában *Pico herceg*, Magyarországon *II. Ulászló* és *II. Lajos* udvari orvosa. Orvosi leveleiben sok érdekes magyar dologról írt, egyebek között a virágvasárnapi barkaszentelésről is. Ebben már nem olvasunk pálmákról, olajágról, hanem arról, hogy Magyarországon nincsen olajfa, azért itt barkázó fűzágakat szentelnek és szagtalan virágokat kötnek a barkákhoz. Mi más lehetett az a szagtalan tavaszi virág, amelyet *Monardus* tudományos nyelven struccvirágnak nevez, mint hóvirág?

De folytassuk csak. A természet még nem tört ki a régi álarc alól. A barka neve még nem született meg. De már ez sem késhetett sokáig. A XVI. század óriási munkát végzett az újjászületéssel rohamosan tért hódító természet-

tudományok magyarosítására. Az iskolákban sokszáz növény és sokszáz állat nevét magyarosították meg és tanították. Mekkora igazságtalanság, hogy ezeket a régi magyar tanárokat és szójegyzékeiket azok ítélik el, akik e tanárok utódai lettek! A barkázó fűzagra is valamikor a XVI. vagy XVII. században alkottak magyar nevet, gyapjasságáról báránynak, barkának mondták. Hogy hol, ki és mikor nevezte el így, nem tudjuk. Csak azt tudjuk, hogy végre megszületett a magyar barka, a magyar természet tavaszának hírnöke és megszületett a tavasz ünnepének szép neve, a virágvasárnap.

Most már kivonulhatunk a természetbe és gyönyörködhetünk a barkázó fűzfában, sorra járhatunk a barkázó fákhöz és megismerkedhetünk a magunk kívánsága szerint a barkával. Ez nem olyan egyszerű dolog, amilyennek első tekintetre látszik. A barka igénytelen, szürke, barna vagy zöld fűzervirágzat, vékony tengelyén kocsánytalan virágok vannak... így tanuljuk az iskolában. Ha azonban a barkavirágzatokkal pontosabban is megismerkedünk, kiderül, hogy többféle barka van. A barkavirágzat főképpen erdei fáink jellemző virágzata, a fűzeké, nyárfáké, mogyoróé, tölgyé, gyertyáné, égeré és nyíré. Ezeknek virágzása, barkázása a tavasz egyik legszebb jelensége. De a fűz barkájában a tengelyen csak egyesével sorakoznak a virágok, a nyíren, gyertyánon és más fák barkájában hármásával külön kis virágzatokban csoportosulnak, ezek közül néha a középső, máskor meg a két szélső hiányzik. Ez az oka, hogy ezt a hajdan egyetlen szoros rokonságba, a barkások rendjébe kapcsolt sok fát a barka pontosabb elemzése, megismerése után sok családra és rendre osztották szét.

Az élettan is foglalkozott a barkával. A szürke és barna barkának az a legjellemzőbb sajátága, hogy mint a koratavaszi virágok egy része, megelőzi a lombfakadást, ilyen például a fűzek, a nyárfák, a mogyoró barkája; a kései és már többnyire zöld barkák azonban együtt fakadnak a lombbal. A lombot előző barkák sokkal feltűnőbbek, miként a lombot előző virágok általában mindig nagyon feltűnőek. Nálunk a korai barkákon kívül különösen a boglárkafélék családjában sok a lombot előző koratavaszi virág, ilyen például az erdőben a pirosló-hunyor (*Helleborus purpurascens*), a májkökörcsin (*Anemone hepatica*), a mezőn pedig a pompás-kökörcsinek (*Pulsatilla*). Beporzásban is különböznek a barkák, például a fűzek barkáiban a virágok mézet termelnek és ezzel vendégelik meg a rovarokat, a tavasszal előbujó pöszöröket, ellenben a legtöbb barka szélnek nyílik, a tavaszi lágy szellőre bízza virágporát, hogy eljuttassa a termős virághoz.

Valami különös ősiség sugárzik a barkákból, s akik a növény családot eredetével foglalkoztak, mind azt tanítják, hogy a barkás fák a földtani újkor legjellegzetesebb ősi fái, a barka egyike a legősibb virágoknak és virágzatoknak. Régi évmilliók üzenete száll felénk, amikor a mogyoró csüngő barkazuhatagai avagy a fűzek illatos barkagyertyácskái előtt megállunk. Ősi idők üzenete a természet tavaszi titkairól.

MADARAS FA.

Irta : Kormos Tivadar dr.

A madaras fa feleségem ablaka előtt áll. Girbe-görbe, kivénhedt tamariszkusz, ágait az ablakból elérhetjük. Nincsen rajta semmi szép, sőt ez a leggyatrább a kert összes fája között. Mégis ezt az ócska fát szeretjük a legjobban. Miért?... Ennek nagy sora van... elmondom elejétől végig.

Három évvel ezelőtt költöztünk ide. Ősszel. Mindig kerti lakásba vágyódtunk. Hát ezt választottuk. Abban az évben korán kezdődött a hideg, s ezzel együtt hamarosan beköszöntöttek a kertek téli vendégei, a cinkék is. Tüstént beszereztem néhány kiló napraforgómagot, s attól kezdve kis barátainkat mindig terített asztal várta feleségem ablakában. A bőségesen tállalt finom olajos magvak egyhangúságát a faágakra kötözött szalonnadarabokkal, tepertővel tarkítottuk. Meg is volt az eredmény. Azon a télen legalább harminc állandó szárnyas vendégünk volt, leginkább szencinkék, néhány kékcinke s egy ittrekedt, gyönyörű veresbegy. Néha-néha felkeresett bennünket egy-egy rigó, sőt olykor egy szép vörösfejű harkály is. Ez az eleven, szárnyas fűrógép rögtön neki állt a madaras fának s akkora lyukakat kalapált bele, hogy komoly aggodalmunk támadt fánk jövője miatt. Rovart ugyan nem igen talált, ezért kárpoztulásul a szegény cinkék szalonnakészletét fogyasztotta. No, ez a veszedelem hamar elmúlt. Madaraink mindjobban megszeliődtek és nyugodtan lakmároztak akkor is, amikor az ablakhoz álltunk, hogy közlelő gyönyörködjünk állandó étvágyukban.

A napraforgómagnak megvan az a nagyszerű tulajdonsága, hogy a veréb nem tud vele mit kezdeni. Ezért nem sok bajunk volt velük. Egy-egy odaszemtelenkedő verebet cinkéink egy-kettőre rendre tanítottak. El is maradtak nemsokára... Komolyabb nézeteltérés csak a szencinkék, meg a kicsiny, de sokkal harciasabb kékcinkék között akadt. Kivált egy párocska tűnt fel vitézségével; felborzolt tollakkal, berzenkedve támadtak egy-egy jobb falat miatt a szencinkékre, sőt nem ritkán meg is futamították őket.

Az etetést június közepén — fogyasztók hiánya miatt — beszüntettük. Már ekkor elhatároztam, hogy jövőre szorosabbá teszem a kapcsolatot a cinkék meg a madaras fa között. Őszre beszereztem egy jóképű, ereszes fészekodút és bejáratával kelet felé, pontosan az ablakkal szemben, öreg tamariszkuszunk két görbe ága közé szereltem.

Rövid nyár után hideg, esős őszt következett. Megkezdődött a fűtés s az első hidegebb napokra ismét megérkeztek szárnyas vendégeink. Kevesebb jött, de étvágyuk annál jobb volt. Alig győztük őket napraforgómaggal, szalonnával, tepertővel. Azt is megtettük, hogy vékony spárgára földimogyorót fűztünk és óraszámra gyönyörködtünk a kis ügyes madarak légtornász- és kötél-táncos-mutatványaiban. A madaras fa egész télen hangos volt a csivitelő cinkéktől. Meglepetésemre a fészekodúra nem is hederítettek, pedig a kemény hidegek idején jó menedék lett volna. Igaz, hogy akkora hőmennyiséget tömtünk beléjük, hogy akár szibériai fagyban is áttelelhettek volna.

Február vége felé megváltozott a helyzet. Észrevettük, hogy egy szencinkepár kezd a fészekodú iránt érdeklődni. Előbb csak figyelmesen nézegették, körüljárták, megkopogtatták, vizsgálgatták. Alighanem meg-

tetszett nekik, mert csakhamar elkezdték a bejárályuk élesszélű peremét egyengetni. Naponta figyelhattuk, hogyan kopácsolják a szorgalmas kis esztergályosok az odúnyílás szélét. Éles csőröcskéjükkel addig-addig serénykedtek, míg a bejárat pereme végre olyan síma lett, mintha reszelővel igazították volna helyre.

Közben telt az idő, de a nyirkos télből csak nem tudott a világ tavaszba borulni. Már áprilisban jártunk, de az orgonabokrok még alig rügyeztek. A madaras fa ágai szomorúan, kopaszon meredtek az ég felé, de a mi kis cinkepárunk házatáján már nagy sürgés-forgás volt. Amikor ősszel felraktam a fészekodút a fára, apróra szabdalta tarka selyemrongyokat tettem bele. Azt hittem, jó lesz fészekbélésnek. Nem kellett nekik a selyem. Napokig egyebet sem tettek, mint a selyemdarabokat hordták ki az odúból. Takarítottak. Amikor azután az utolsót is kicibálták, megkezdődött a fészekrakás, cinkék szerint megfelelőbb anyagból, tollakból! Hordták a finom pihéket, közben nagyon szerelmesek voltak, csókolódtak, repdestek, körül-körül táncolták egymást és leendő fészeküket.

Mikor, mikor nem, utólag már nem tudtuk megállapítani, bele-belepottyantott a cinkemama egy-egy tojásukat a magasra bélelt odúba. Egyre többet ült a fészekben; eleinte ugyan még rendszeresen kijárt, később azonban már csak ritkán, és engedte, hogy férje etesse. Hébe-hóba a papa is segített a költésben. Azután, egy csúf, esős májusi reggelen feleségem boldogan ujságolta, hogy »megszólt a fészek«. Egyelőre csak egércincogáshoz hasonló cérnavékony hangocskákat hallottunk, de meglegedtünk ennyivel is, hiszen új rügyecskék fakadását jelentette az Élet fáján.

A boldog cinkeszülőkre kemény munka következett. Májusban jártunk már, de csúf, hideg, esős volt az idő, ami a rovaroknak bizony nem igen kedvez. Kis madaraink hajnaltól alkonyatig hangyszorgalommal vadásztak hernyóra, pillére, legyecskére, de mind kevés volt a kis feneketlen bendőknék. Szerencsére ott volt az esőtől puhára ázott jó, finom napraforgómagocska, ezzel pótolni lehetett a »húshiány«-t.

Megható volt annak a két pöttömnyi madárkának szülői szeretete, gondossága és tökéletes önfeláldozása, ahogyan gyámoltalan fiókáit nevelgette. Magukra alig gondoltak, egész nap nem ettek, csak estefelé, amikor a fészekalj már elcsendesedett, kezdtek szalonnázni. Még arra is volt gondjuk, hogy a fészket tisztán tartsák. Minden alkalommal, amikor eleséget hoztak, csőrükben kevés hófehér madárürülékkel távoztak.

A cinkemama mindig óvatosan, figyelgetve közeledett a fészekhez; előbb rendszerint az egyik távolabbi ágra szállt s onnan ugrált apránként közelebb. A kis család fő viszont bátran és mindig nyílegyenesen repült be a fészekajtón.

A napestig tartó kemény munka, a sovány, rendszerelen táplálkozás következtében a fiókák hangjának erősödésével egyenes arányban fogytak az önfeláldozó szülők. Amikor egy hideg, esős, szeles délutánon elsősorban tolakodtak a fiatalok az »ablakhoz«, nem győztünk csodálkozni, milyen nagyok és kövérek a »karcsú« szülőkhöz képest. Ezt, természetesen, főképpen a kedvezőtlen időjárásnak köszönheték, mert az öregek

emiatt a szokottnál jóval hosszabb ideig marasztották az apróságokat a fészekben.

A fiókák első mutatkozását követő reggel, úgy hatórátájt, még szorgalmasan etette a cinkepár fiait. De már ekkor nagy gondunk volt, mert a kertben macskák jártak és nagyon féltettük a kis cinkéket. Félnyolckor elmentem hazulról. Tíz órakor feleségem távbeszélőn sírva panaszkolta, hogy üres a fészkek, eltűntek a cinkék, bizonyára a macska szedte ki őket. Igyekeztem megnyugtatni, hogy ez lehetetlen, de ő csak tovább kesergett. Vigasztalhatatlan volt »kis gyerekei« miatt. Dél-tájban azután háznépem boldogan jelentette, hogy megvan az egész kis család; a fiatalok kirepültek s a szülők villánk mögött a nagy fákon etetik őket. Hej, de nagy volt az öröm aznap délután! Elővettük a messzelátót és sorra gyönyörködtünk az édes apróságokban. Négyen voltak. Feleségem nagyon helyesen »sárga, pihés gombóc«-nak nevezte őket. Kétszerte kövérebbek voltak szüleiknél; három nagyjából egyforma kis vasgyúró, a negyedik — nyilván a fészekfentő — kissé gyengébbtestű. Erről a fiatalúrról — mert az volt — később még szó esik.

A megszorodott cinkecsalád hetekig a ház körül tanyázott. A madaras fára azonban a fiatalok csak ritkán szálltak, a fészkeknek pedig fittyet hánytak. Pedig hányszor volt közben zápor, szélvihar, jégverés. De nem kellett őket féltetni, a bölcs öregek tudták, mit tesznek. Egyízben, a legszörnyebb felhőszakadás közepette, az egész társaságot a fedett veranda padmalya alatt fedeztük fel. Szép nyugodtan ültek a párkányon és várták, amíg jobbra fordul a világ.

A szülők továbbra is eljöttek az elemőzsiás ablak párkányára, egy-egy magot vagy kevés szalonnát csipegetni. Május vége felé észrevettük, hogy a cinke-mama újra a fészkek körül sürgölődik. Egyik reggel valóságos nagytakarítást végzett; minden tollat, pihét kihordott a napra szárogatni, szellőzni, később megberakodott. Június elején már ismét javában ült a tojásokon, a kis családfő pedig egyre több munkát vett a nyakába. Már nemcsak a négy jókora kamasz, hanem a megint kotló anyamadár etetése is az ő gondja volt. De megfelelt ennek is becsülettel. Szerencséjére az ifjú legénykéek igen jó erőben voltak és lassacskán

Barkázó fűz. Nadler Ferenc † felvétele.

megtanulták az »önellátás« fortélyos tudományát. Csak a negyedik, satnyább csemete volt kivétel. Az el nem maradt volna az apjától a világért sem. Szegény, fáradhatatlan cinkepapa, hol feleségének cipelt kövér hernyókat, hol legkisebb fiacskáját hívta és tömte rendületlenül. El is neveztük a kicsit »papa kedvencének«.

Végre megemberelte magát az idő, beköszöntöttek a szép meleg napok. Megsokasodtak a hernyók, bogarak, kukacok és egyéb rovarok. A szorgalmas szülők megint napestig robotoltak és nemsokára a második fészkealj égerhangocskái is megszólaltak. Június vége felé a cincogás már olyan erőteljes lett, hogy népesebb fészkealjra követeztettünk. Az első nemzedék ezidőtájt nem mutatkozott. Azt hittük, végleg elmentek.

Július másodikán délután, borús, szeles időben ismét megjelent egy cinkebaba feje a fészekablakban. De ökelme nemcsak kukucskált, hanem a következő pillanatban merész elhatározással kipenderült a fészekből.

Óh, borzalom, éppen akkor sétált át a kerten a cinkék elsőszámú közellensége, egy szürketarka cica. S az első fiókat nyomon követte a második, harmadik, negyedik és ötödik, majd kisvártatva még egy, nagyon apróka, vékonypéznű hatodik is! A két első úrfi — a legfejlettebbek — baj nélkül átrepült a szomszéd kertbe

Barkázó mogyoróág. Nadler Ferenc † felvétele.

s az egyik magas fán elhelyezkedett. Nem úgy az utolsó négy! Ezek, szegénykék, rövid szárnypróbálgatás után bizony a földre tottyantak s ott viricskeltek a magas fűben. A kertbe rohanni, a macskát elzavarni, a négy gyengécske fiókat óvatosan megfogni s a fészekbe visszatenni, néhány perc műve volt.

A cinkeszülők e veszedelmekről semmit sem tudtak, mert a szomszéd kertben a két elsőszülöttel voltak elfoglalva. De nemsokára ráeszméltek, hogy egy sereg gyerek hiányzik és keservesen hívni kezdték őket. Az első nagy kalandtól megriadt kicsinyek azonban nem mertek jelentkezni, hanem halálos csendben lapultak a fészekodúban. Erre következett ennek a megtörtént kis madárregénynek egyik legmeghatóbb jelenete. Váratlanul előbukkant az idősebb testvér, a »papa kedvence«, rászállt a madaras fára, majd a fészek alá állt, figyelmesen hallgatódzott és elkezdte hívni kis testvéreit! Ekkor tudtuk csak meg, hogy fiúmadárral van dolgunk, mert ugyanolyan hangja volt, mint apjának, csak valamicskével vékonyabb. Addig-addig nyikorgott a kis szökevényeknek, mígnem azok is megunták a

hallgatást és halkán visszacincogtak. Nosza felugrott a »kedvence« a fészek tetejére, kiált az eres szélére és mélyen lehajolva, bekukucskált. Ekként meggyőződve róla, hogy az elveszettnek hitt társaság ismét a fészekben van, tüstént elröppent. Bizonyára szüleinek jelentette a dolgot. Az öregek nyilván tudomásul vették a történeteket és megbízták a fiatalurat, segítsen az éhes testvérekét etetni. Így kellett történnie, mert ökelme csakhamar jókora lepkevel a csőrében jött vissza. Igen ám, de még sohasem etetett kicsinyeket, azért nem is tudta, miként fogjon hozzá. Körülkerülte a fészket, felkúszott a nyíláshoz, benézett, megint leszállt az alatta lévő ágra, majd újból felmászott, benézett és tétován nézett körül. A lepke még csőrében volt. Végre elúnta a dicsőséget és bepottyantotta a zsákmányt a fészekbe. Bizonyára azt gondolta, hogy: — idáig elhoztam, most már a ti dolgotok, hogyan rakjátok bendőtökbe! — Elröppent, majd nemsokára hosszú, szőrös hernyóval tért vissza. Ily módon folytatta késő estig. Lassacskán beletanult az etetés tudományába, ügyesebb lett és a testvérek csőrébe adogatta a jó falatokat. Közben a kicsinyek, miután több ízben ki akartak bújni és csak erőteljes tapsolásunkra húzódtak vissza, elálmosodtak és halkuló hangocskájuk jelezte, hogy szunyókálni szeretnének. A »kedvence« azonban egyre hordta az elemóziát és felzavarta a kis kóficokat. Közbe-közbe az öregek is odanéztek, s amikor látták, hogy minden rendben van, nyugodtan visszatértek a két »szabadláb« lévő fiókához. De előkerült még egy idősebb testvére is, akit a szülők alkalmasint örnek állítottak a fészekhez. Volt is egy kis lovagias ügye két szemtelen fiatal veréssel. Ezek mindenáron a fészekbe akartak menni. Az ifjú cinkéőr bátran rájuk támadt és a toladókat éles kis csőrével hamarosan elzavarta. Azután, mint aki jól végezte dolgát, nyugodtan ottmaradt a madaras fa ágszövevénye között.

Máskor a kicsinyek már félhatkor elcsendesedtek, ezúttal azonban még félnyolckor is serény jövés-menés volt a madaras fa körül. Hiába, nagy események történtek; kirepülés, macskaveszedelem, földrepottyanás, életmentés, elveszettnek hitt és megkerült gyermekek, idősebb testvérek mint szárazdadák, ... csupa érdekes, komoly élmény a cinkecsalád életében.

Végre, amikor már minden elcsendesedett és nyugodt lélekkel állapíthattuk meg, hogy lelkiismeretesen megtettük kötelességünket védeenceinkért, összehívtam a családi nagytanácsot, hogy megtárgyaljuk: — mi lesz holnap? — Mert, hogy azok a kis nyughatatlanok, amikor kivilágosodik, nem maradnak meg a fészekben, abban egyikünk sem kételkedett. Hajnaltájt pedig nagy macskajárás van a kertben. Mi lesz, ha a kis totya-

kosok újra földrepottyannak s a macska bekapja őket? Borzalom erre még gondolni is! — Nincsen más segítség, — mondta ki feleségem a családi tanács határozatát — hajnalban mindnyájan felkelünk és örködünk! — Az asszony szava parancs, tehát másnap már három óraker felkeltem és lábujjhegyen az ablakhoz lopóztam. A cinkemama már a fészekben volt, csak farkahegye látszott ki; reggelit hozott az éhes társaságnak. Úgy látszott, nem vette rossz néven, hogy összefogdostam és visszaraktam kicsinyeit.

Nem sokkal később felkeltette a kötelességtudás családom hölgytagjait is és négy óraker már az egész család az ablak előtt örködött. A cinkemama és a »kedvenc« szorgalmasan tömték a fiatalok begyébe a zsíros kukacokat, a szomszéd kertben meg az apamadar hívogatta két szabadon lévő fiókáját. Nem láttam semmi nyugtalanító jelenséget, ezért kivártatva a fürdőszobába mentem, hogy magam is felkészüljek napi munkámra. Ám alig töltöttem benn néhány percet, amikor rémült kiáltások riasztottak fel. — Macska, macska! — hangzott vésztióslóan. Nosza, felkaptam ruhámat, kezembe a furkósbotot és vágattam ki, a kertbe, macskát kergetni. Meg is találtam a betyárt az egyik sarokban. A sűrű bokrok alján lapult, zsákmányt várva. Süvöltve zúgott a bot s a fenevad megugrott. — No, jól van — gondoltam — ez sem jön ide ma többet! — Bemegyek megint a fürdőszobába beretválkozni, de alig néhány perc múltán újabb vészkiáltást hallok: — Macska a másik oldalon, nagy vöröstarka! — Na, még csak ez hiányzott. A vöröset még emberben sem szeretem, hát még macskában! Azonmód vizesen, szappanosan rohanok le újra, de a macska már messziről meglát és elinal, mielőtt »lőtávol-ság«-ba került volna.

Erre Márta leányom veszi át az őrszolgálatot. A többit lefektetem. Magam pedig harmadszor is bevonulok a fürdőszobába. Ezúttal sikerült megberetválkoznom. Sőt, utána meg is reggelizem. Közben hét óra lett. Indulóban vagyok napi munkámra, előbb azonban lelkére kötöm mindenkinek, hogy úgy vigyázzanak a kis cinkékre, akár szemük fényére!

Megyek le. A madaras fa alatt megállok, hallgatózom. Előbb csend, majd halk cincogás. Fejem fölött megjelenik a »kedvenc«, hernyóval a csőrében, a mögöttem álló másik tamariszkuszon pedig megszólal az apamadar hívo hangja. — No, most következik a nemulass! — gondolom. És csakugyan, a következő pillanatban megjelenik az egyik csöpp legény buksi feje a fészekablakon és már repül is, nagy vitézül, apja felé. Jön a második, a harmadik és nagy öröömre mindegyik »partot ér« egy-egy fa ágai között. A negyedik azonban még gyengécske, amint kilibben, majdnem lábam elé pottyan. Hamar megfogom és felviszem a lakásba. Betesszük egy nagy dobozba. Nagyon megijedt a kis ártatlan, hevesen zakatol szívecskéje. A dobozban sehogyanssem akar megmaradni, ezért leányom tenyerére teszi és melengeti. Ott csendesen ül, sőt kis idő múltán már környezetét tanulmányozza. Forgatja kis fejét jobbra-balra s előbb szerényen, majd egyre hangosabban kér enni. Hamar előkerítenek egy jókora legyet. Némi biztatás után bekapja és még kér. Utána sikeres repülőgyakorlatot végez a függönyig, majd ismét letottyán. Megint kézbe kerül és tovább cincog.

Közben odakünn újabb megható és derűs jelenet következik. Az anyamadar hernyót hoz a fészekhez, mert azt hiszi, hogy a fészekfentő benne ül. Bebújik a lyukon, majd csalódottan kijön a hernyóval. Egyideig tétovázik, körülnéz, majd gondol egyet és a hernyót — szemelláthatóan némi lelkiismeretfurdalás árán — lenyeli! Az ablakot behajtottuk, de a cinkepapa, amint ugyancsak a fészekben keresi fiacskáját, meghallja a szobából gyengén hangzó cincogását és tele torokkal hívni kezdi az ablak előtt. Ezt már hölgyeim szíve nem bírja, kitarják az ablakot és megmutatják a tenyeren ülő apróságot apjának. Tüstént észreveszi és még inkább hívja, csalogatja. S egyszerre felroppen a kis madár, kilendül az ablakon és odaszáll apukája mellé. Rőgtön ott terem a cinkemama is és megható örömmel,

A májkökörcsin lombelőző virágai. Nadler Ferenc † felvétele.

szárnyrepesve táncolják, ugrálják, repdesik körül az elveszettnek hitt gyermeket. A szülői szeretetnek példás megnyilatkozása! Mennyi szeretet és jóság fér abba a csöppnyi szívbe!

Ünneplés után átcsalogatják a kis fészekfentőt többi fiókájuk után a harmadik kertbe. Ott tanyáznak, mert a házigazda nem tűr macskát és puskával üldözi őket. Ott tehát nagyobb a biztonság, ezt jól tudják az öregek. Érdekes, hogy kutyánktól sohasem féltek. Mondja még valaki, hogy nincsen eszük!

»Üres a ház, nincs lakója«, de annál nagyobb a bánulás a madaras fához hűtlenné vált cinkecsalád után. — Nem jönnek többé vissza az én kis gyerekeim, — siránkozik feleségem. Vigasztalom, hogy a nagy melegben a cinkéket is megilleti, különösen ilyen nehéz szolgálat után, egy kis nyaralás az erdőben, de ő csak tovább kesereg és naphosszatt visszavárja kis kedvenceit.

Négy napig híret se hallottuk a cinkéknek. A madaras fán csak többi vendégünk, a zöldikék gügyögtek napestig. Náluk is tele volt a ház ifjúsággal, etették is szorgalmasan. A napraforgómag-tartalék rohamosan

fogyott. A zöldike — a magyar kanári — beleállt az etetőbe és ki sem jött addig, amíg puffedtre nem ette magát. Nem sajnáltuk tőlük sem, hadd egyenek szegények, ki tudja, milyen sorsuk lesz a télen.

A kert egyébként tele volt rigóval. Az anyányi fiatalok szülei nyomában ugrándoztak a fűben, tátogva lesték a finom falatokat és már maguk is csipegettek holmi apróbb rovarokat, hangyát, bogarat, miegymást. Érdekes, hogy a madaras fára, meg az elemózsiás ablakba ritkán jöttek. Inkább a földön vityerésztek, estenden meg a háztetőn hangversenyeztek. Hajnalban már háromkor rázendítettek dallamos hangjukon és késő estig fújták szünet nélkül a szebbnél szebb nótákat.

SEMSEY ANDOR.

Írta: Tasnádi Kubacska András.

Az emberi bölcsesség nem az ismeretek sokaságában rejlik. Végtelenül sok dolog van, amit nem tudhatunk. Nem az a bölcs, aki többet tud, hanem az, aki felismeri a sorrendet, hogy az ismeretek közül melyik a fontos és melyik a kevésbé fontos. Valamennyi szükséges ismeret közül a legfontosabb: hogyan éljen az ember, hogy mennél több jót tegyen — mondja *Tolsztoj*.

Ez lehetne a tudomány legtöbb pártolójának jelmondata. Felismerni az időt és a helyzetet, mikor és hogyan használhat az ember többet. Ha vagyona van, maga feküdjék-e neki apró tudományos kérdések megfejtésének? Legyen a tudomány hangyaszorgalmú téglahordója, amilyen van ezer és egy? Vagy áldozza pénzét az arra hivatottabbak kutatásának megsegítésére és könnyítésére, hogy a tudomány épülete mennél hamarabb tető alá jusson? Biztos, hogy a társadalom érdeke azt kívánja, álljon mindenki a maga helyére. Hordja az egyik a téglát, a másik pedig, aki teheti, áldozzon, hogy gyorsítsa és könnyítse a munkát.

A segítség arányai természetesen igen változóak lehetnek. Az angolnak szinte népi sajátsága, hogy amikor idegen országban megfordul, gondol a British Museum gyarapítására. Az angol világbirodalom nagyságát jelképező múzeum számára vadászni, ásatni, kutatni, műemlékeket gyűjteni, mindenkinek kötelességgel vállalt feladata. Amikor az angolszász szellem a világ második legnagyobb múzeumát, az Egyesült Államok newyorki múzeumóriását megteremtí, az amerikai pénzmágnások körében valóságos versengés indul meg, hogy évről évre előteremtsék a természettudományi múzeum kutatógárdájának a rendkívüli ásatások és gyűjtőkirándulások vagyonekat felemészítő összegeit. Ezeket az amerikai méretű kiadásokat nem az állam fizeti. A szükséges pénzt néhány földbirtokos és vállalkozó adja össze. A gyűjtőtutazások pedig behálózák a Földet. Ha elfogy a pénz, pótolják. Ha a tervbevett idő rövid, meghosszabbítják. De az eredmények is amerikai méretűek ám!

Mondhatná valaki, hogy könnyű Amerikának!

Lehet, hogy könnyű! Könnyebb, mint például nekünk, világszegény magyaroknak. Mégsem lenne igazságos mindent az aránybeli különbségre háritani. Nálunk is lehetne, és többet lehetne tenni ezen a téren. Hogyan és miképpen, azt megmutatta egy magyar földbirtokos, *Semsey Andor*, a természettudományok

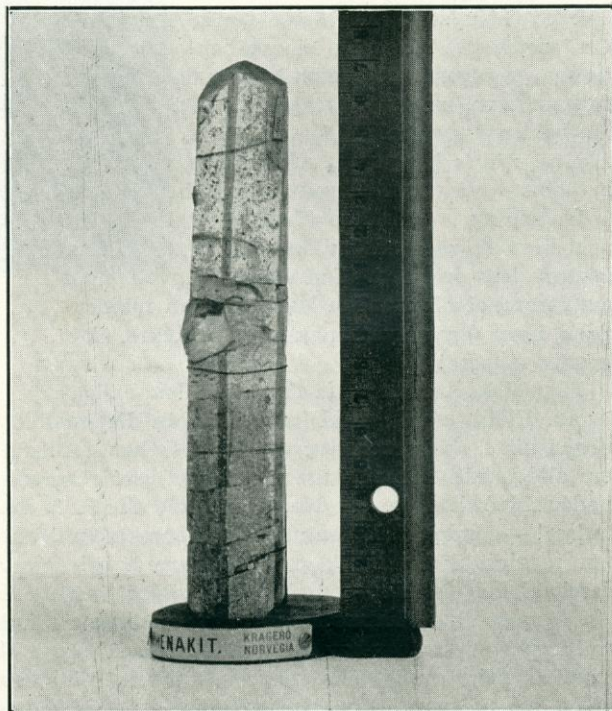
A rigóének nemzetközi ugyan, de itt még a rigófütty is magyaros.

Feleségem vigasztalására el-ellátogatott hozzánk egy előkelő, fekete-fehértarka madárka is. Örvös légykapó volt. Félgyászba öltözött, nagyon csinos legény, azonban nem maradós. Alkalmasint sietős volt az útja. Várták valahol a ligetben a légykapó-kisasszonyok.

Ötödnapra ismét megjelent a cinkecsalád előörse, a »papa kedvence«. Alighanem visszajöttek a nyaralásból. Vagy talán el sem mentek. Nagy volt megint az öröm. Telhetetlen háznépem azt várta, hogy az öregek is visszajöjjenek és harmadszor is költsenek. Mintha nem lett volna elég dicső dolog, hogy tíz utódot neveltek!

legnagyobb magyar pártfogója. Ez különösen ma juthat eszünkbe, amikor Európa házaiban és buzaöldjein fegyverek csörögnek és a tudomány lyukas köpenyét testén összébb vonja.

Semsey Andor, *Semsey Lajos* földbirtokos, császári és királyi kamarás legidősebb fia, a Felvidéken, Kassa városában született 1833 karácsony havában. Középiskolai tanulmányait Kassán végezte, majd a magyar-óvári gazdasági akadémiára került, hogy később maga

Phenakit-kristály Norvégiából (Kragerö).

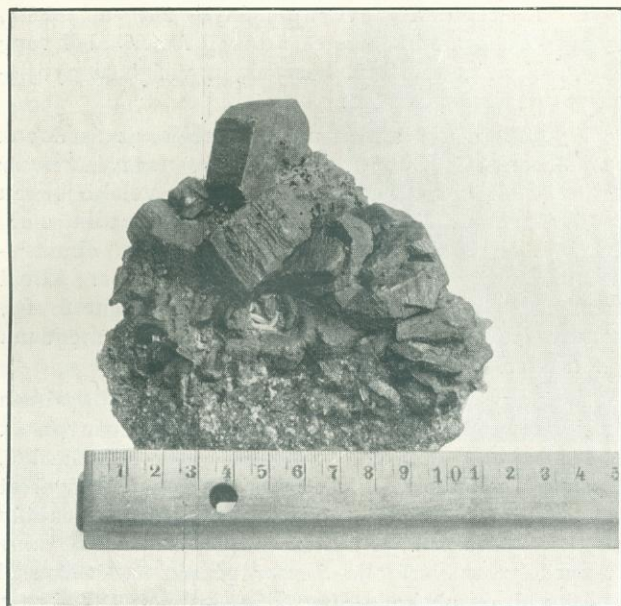
A páratlan példány 17 cm hosszú.

Semsey Andor vette a Nemzeti Múzeum ásványtárának.

gazdálkodhassék hatalmas birtokán. Ez a terv azonban csak terv maradt. Gyenge szervezete nem tudott a feladattal megbirkózni. A megterhelt birtok vezetéséhez nem volt türelme és kedve. Bérbe adta és Pestre költözött. Itt, ahogyan mondani szokás, vagyonaéhoz »illő«

fényes, főúri életet élhetett volna, de más életcél választott magának.

A külföldet járt, természettudományosan képzett gazda érdeklődése a természettudományok korszakos felfedezései idején a természet felé fordult. Látta, hogy

A sürgönyileg megrendelt mexikói Stephanit.
A legnagyobb kristály átmérője 4 cm.

azok az intézetek, amelyeknek feladata a tudomány és műveltség terjesztése és azok a kutatók, akik Magyarország természettudományos megismerésén fáradoznak, legyőzhetetlen nehézséggel küzdenek. Látta, hogy a fiatalság milyen keserű küzdelemmel folytathatja csak tanulmányait. Emberi érzése fellázadt a társadalom nemtörődömségén és minden fillérével a szegénységgel küzdő tudomány segítségére sietett. Nem hiúságból tette. Soha egyetlen krajcárt nem adott azért, hogy az államtól vagy az uralkodótól cserébe címet vagy rangot kapjon. A szó legnemesebb értelmében áldozatkészség volt, amit tett.

Azt írta: »Nem áldozat mindez, mert csak kötelességet rovom le. Mindnyájunk kötelessége az, hogy hazánk előhaladásán közremunkáljunk. Nálunk nyelvészet, történetírás és a velök egybefüggők régóta ápolt, gondosan fejlesztett tárgyai kulturális tevékenységünknek. A természetiek tudományát azonban még mindig nem karolták úgy fel, hogy az említettekkel egy sorban volna. A természetiek tudományáról himnuszt írni nem akarok. Fontosságuk úgyis önmagukban gyökerezik. A természetben élünk, az nyújt mindenhez segítő kezet és csak az az ország halad, amelyben a természetiek tudományát is kiváló gondnal művelik. Én, a természettudományt fejlesztő hivatottakat munkájukban támogatni és a művelődés haladását siettetni óhajtottam. Elvégre az állam mindent nem tehet. Kulturális tevékenységében a magánosoknak és a társadalomnak kötelessége támogatni. Tudom, hogy az, amit tettem, az idők változása során eltűnik, de ha a természettudomány művelésére nálunk is életrevaló, munkás nemzedék támad, akkor tudom, hogy nem hiába tettünk mindannyian és én is elértem a céloim.«

Ez volt *Semsey Andor* beköszöntője.

Híven beváltotta, amiről beszélt. Valósággal szegényesen élt, hogy mennél többet áldozhasson. Igénytelensége úgyszólván az önsanyargatással volt határos. Hitbizományát sikerült tehermentesíteni és egész jóvedelmét a nemzet tudományos művelődésének áldozta. Nehéz lenne mindazt felsorolni, amit *Semsey Andor*-nak köszönhetünk.

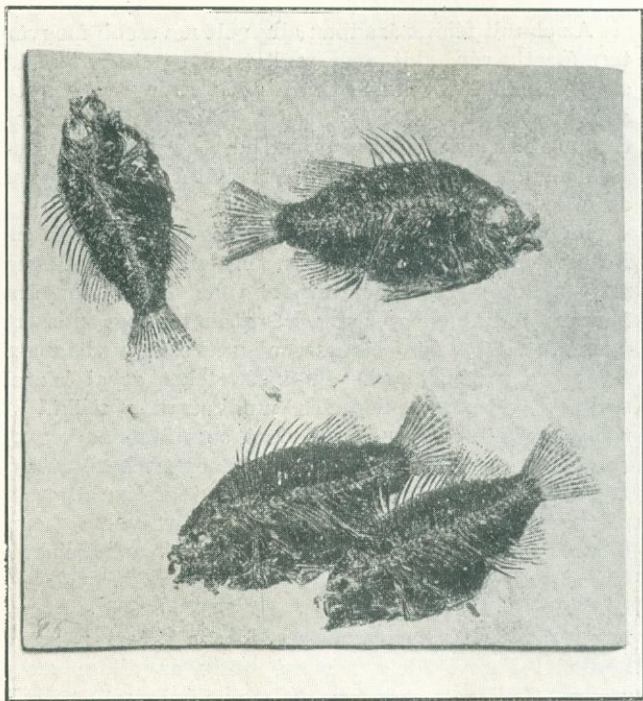
Az elmúlt félévszázadban alig volt nevesebb magyar természetbúvár, akit nem segített. És nehogy valaki azt gondolja, hogy holmi nehányszázkoronás szegényes ajándékról van szó. *Semsey* tudta, hogy célt csak akkor ér, ha olyan anyagi támogatást ad, hogy azzal a vizsgálat idejére a kutató szakember válláról le tudja venni az élet terheit.

Idehaza is, külföldön is vannak elegenden, akik az Eötvös-inga nevét hallották. A szilárd földkéreg mélyenfekvő részeit kutatják vele. De bizonyára kevesen tudják, hogy ezt a végtelenül finom műszert nemcsak *Eötvös báró* lángesze ajándékozta a világnak. *Semsey* a gyermekkorát élő kísérleteket atyai kézzel segítette. Munkaalkalom és munkaeszköz nélkül a tudós igyekezete vajmi meddő. A sors különös kegye, hogy *Semsey Andor*-t akkor adta magyar hazánkknak, amikor *báró Eötvös Lóránd* elindult a halhatatlanság útján. *Semsey* nélkül odáig sem juthatott volna, hogy készülékével kísérletezhessen. Az első torzióingák elkészítésének és a föld természettanával foglalkozó kutatásoknak költségeit 1901-től 1907-ig *Semsey* egymaga fizette. Az összeg meghaladta a százezer arany koronát! Ennyi ideig tartott, amíg az állam meggyőződött *Eötvös* eszméinek életrevalóságáról, s ettől az időtől kezdve maga is támogatta a vizsgálatokat.

Nagynevű hazánkfia, *Herman Ottó*; a világhírű földrajztudós és földbúvár, *Lóczy Lajos*; a budapesti egyetem kiváló állapotbúvára, idősebb *Entz Géza*; a földtani intézet igazgatója, *Szontagh Tamás*; Budapest földtani viszonyainak legalaposabb ismerője, *Schafarzik Ferenc* műegyetemi tanár és *Krenner József*, a Nemzeti Múzeum igazgatója — hogy csak az elhunytakat említsem — mind élvezte támogatását. Egyiknek könyvét adta ki több ezer aranykoronás költséggel, a másikat hosszabb külföldi vagy hazai tanulmányútra küldte, a harmadiknak anyagi gondjain segített. Fiataltja-öregje az ő pénzén járta be a szomszédos országokat, Olaszországot, Görögországot, Belgiumot, a ködös északi világot, Norvégiát és Svédországot. Sőt még a távoli Kudzsir havasai közé, Oroszország déli tájaira és Amerikába is az ő költségén vitte a vonat, hajó vagy karaván a tudományszomjas magyart. Tízezeret költött arra, hogy a főiskolai növendékeket az év végén tanáraik hazai vagy külföldi tanulmányútra vihessék. Sokszáz fiatal tudós és középiskolai tanár léphette így át az ország határát — életében talán először és utoljára — hogy lásson és tanuljon.

A tanulni vágyó fiatalság segítése élete egyik fő feladata volt. Amikor meghallotta, hogy *Wlassics Gyula* közoktatásügyi miniszter megalapítja a »báró Eötvös József intézet«-et, nyomban levelet ír az intézet szervezőjének, meghitt barátjának, *Eötvös Lóránd*-nak. »Mindig újra és újra visszatérek arra a kérdésre — írja — miként lehetne odahatni, hogy egyre többen foglalkozzanak hazánkban komolyan tudománnyal. Ilyenkor élénken tűnnek föl előttünk a társadalom hibái. Vagyonos osztályainkat a tudományos babér még alig kecsegteti, a szegény szülők gyermeke pedig arra szorul, hogy lehetőleg gyorsan vizsgáljon, hogy mihamarább

kenyeréhez jusson, akárhányszor tudományos törekvése feláldozása árán is. Mennyi igazi képesség veszett már nálunk kárba, mert kifejlesztésére nem volt idő és mód. Mozdítsunk hát valamit a dolgon. Valamit én is akarok tenni.«... *Semsey Andor* levele végén bejelenti, hogy

Pompásan megmaradt miocénkori hallenyomatok Észak-Amerikából. *Semsey Andor* ajándéka a Nemzeti Múzeumnak.

évente három fiatal tudósnek fejenként kétezer forintot fog adni mindaddig, amíg tanulmányaikkal foglalkoznak és más tényleges alkalmazást nem vállalnak.

Ugyanekkor tízezer koronát ajándékoz az intézeti könyvtár létesítésére. Ez történt 1895 nyarán. Ettől kezdve két évtizedben kétszáz ezer aranykoronát költött az intézet felszerelésére és tanulmányi ösztöndíjakra.

Nemes szándékát, nagy áldozatkészségét hasonló példák tömegével bizonyíthatnám. Az állami polgári iskolai tanárképző főiskolának például hét év alatt háromszáz ezer koronát adott. Kísérleti műhelyeket rendezett be, műszereket, könyvtárakat vett az iskolának. Megépíttette a testnevelő pályát, fel is szerelte. Növénykertet létesített a főiskola számára, tizenöt vizimedencét építtetett és azokba melegévi állatokat vásárolt. Olyan óriási az, amit tett, hogy hiába keresünk szavakat érzékeltetésére. Csak a számok és adatok végelethetetlen sora adhat némi fogalmat.

Ami az ifjúságért tett, az nemes törekvéseinek koronája.

Különösen a századfordulótól kezdve fordított sokat erre a célra, amikor felismerte, hogy nem a holt anyag szeretete, hanem az élő ember munkájának értékelése és megbecsülése a fontosabb. Amíg erre a magaslatra jutott, vagy harminc évig, múzeumainkat és országos gyűjteményeinket gyarapította magyar földön soha nem tapasztalt szenvedélyes áldozatkészséggel. Első adománya a budapesti állatkertnek jutott. Tízezer pengő a hetvenes években! Nemsokára utána *Pulszky*

Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum örökemlékeztető igazgatója ráirányította figyelmét az ország legnagyobb múzeumának ásvány- és őslénytani gyűjteményére. Az ásványok szépsége *Semsey*-t csakhamar meghódította és feltámadt benne a vágy a Föld méhében rejlő kincsek megismerésére. Neki köszönhetjük, hogy Európa egyik legszebb ásványgyűjteménye ma a miénk, magyaroké és a szakemberek a távoli Amerikából vagy Japánból zarándokolnak hozzánk, a világhírű gyűjtemény tanulmányozására.

A gyűjteményt a múzeum igazgatója, az ásványok tudós barátja, *Krenner József* tette naggyá *Semsey* segítségével. *Krenner*-nél aligha ismerte valaki jobban az ásványokat. Félévszázadon végig, nap mint nap, múzeumbeli szobájában ült és vizsgálta elmaradhatatlan nagyítólencséjével az ásványokat. Rövid szemlélődés után nemcsak az ásványt ismerte fel, hanem lelőhelyét is biztosan meg tudta mondani. Ez a kiváló tudós lelkesítette *Semsey*-t.

A Magyar Nemzeti Múzeum ásványtárába abban az időben hetenként érkeztek a ládák, telve ásványokkal. A legnagyobb külföldi kereskedőcégek Münchenből, Bonnból, Londonból, Filadelfiából ásványújdonságaikat először *Krenner*-nek ajánlották megvételre és csak azután kínálták másoknak, a British Museumnak. És *Krenner* szenvedélyesen vásárolja *Semsey* pénzén az értékesnél értékesebb darabokat, sőt gyűjteményeket. 1878-ban a párisi világiállítás remekét vásárolják meg harmincnolcezer koronáért. A következő esztendőben hatezer darabot vesznek. Ezt követi az *Eszterházy*-család híres gyűjteménye, az ezredéves kiállítás erdélyi aranyelelei, franciáknak, németeknek, oroszoknak hatalmas magángyűjteményei. A századfordulón árverezik *Don Pedro*, Brazília császára, remek gyűjteményét. *Semsey* ennek is legszebb darabjait vásárolja meg. Nehányszáz ezer koronát fizet ásványokért. A mexikói Sonorabányából ritka ezüstércet kínálnak megvételre. Hozzánk csak fényképét küldik Londonból és *Semsey* még aznap táviratozva, megvásárolja a csodálatosan szép példányt a Nemzeti Múzeum számára ötszáz dollárért!

Krenner hálás. A bőkezű pártfogó tiszteletére két új magyar ásványt nevez el. Az egyik a *semseyit*, a másik az *andorit*.

Krenner-nek és *Semsey*-nek gondja van arra is, hogy a Múzeumnak ősszállmaradványokat szerezzenek. Így kerül a gyűjteménybe a barlangimedve, az óriás-szarvas, az óriásmadár csontváza. A delfinalakú halgyíknak, az Ichthyosaurusnak, őstengerikrokodiloknak szörnyű fogakkal felfegyverzett koponyái és csontváza. Tízezerrel vásárolják az osztrák, német, belga, olasz, svájci, francia és angol kőületeket a köszénkorból, krétából, harmadkorból. A válogatott, ritkaság anyag termeket tölt meg. Ez volt a Magyar Nemzeti Múzeum aranykora!

Semsey Andor a Nemzeti Múzeum ásványtárával csaknem egyidőben a Magyar Földtani Intézetet vette pártfogásába. Az Intézet nagynevű igazgatója, *Böck János* panaszkodott neki, hogy nincsen külföldi összehasonlító anyag a magyar kőületek meghatározására. *Semsey* két szakembert küld Marseillebe és tízezer frankért huszonnyolcezer kőületet vásárol meg. Valamennyi pompás válogatott példány, a franciák egyik legnagyobb őseletbúvárának majdnem teljes gyűjteménye. Egymásután szerzi meg a szebbnél szebb külföldi és hazai leleteket. Bámulatos épségben maradt

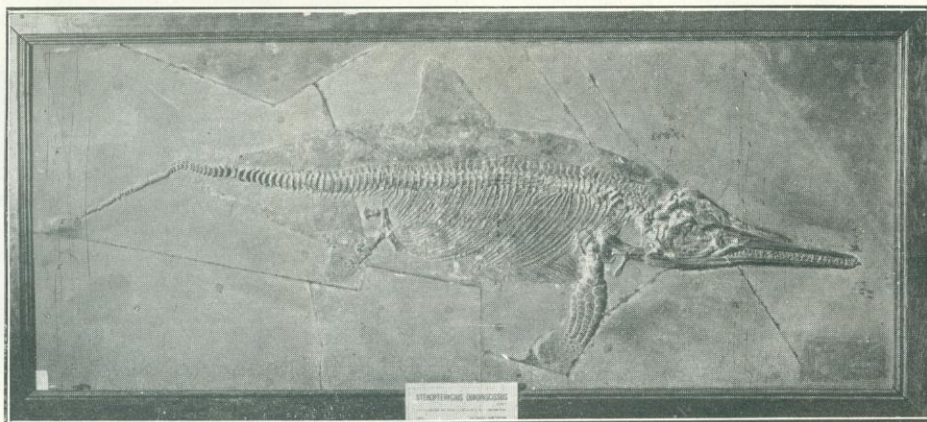
öshüllőlenyomatokat, többezer márkát érő példányokat. Az intézet végül már nem fér el régi helyiségében. Újról kell gondoskodni. *Semsey* felajánlja *Festetics gróf* földművelésügyi miniszternek, hogy segít a célnak megfelelő, hatalmas palota felépítésében. Százezer koronát ad, annyit, mint az állam, és 1899 őszén, *Darányi Ignác* miniszter-sége idején, elkészül az épület.

A földtan tudományának újabb hajléka hát megvolna, de nagyon hiányos a felszerelés. *Semsey* rövid idő alatt ötszázezer koronát ad könyvtárra, kétszázezeret a vegyészeti dolgozóhelyiségek felszerelésére s még vagy ötvenezret különböző berendezési tárgyakra. Közben a gyűjtemények gyarapítását is folytatja és rákölt háromszázezer koronát. Végül pedig, hogy a szakemberek is könnyebben dolgozhassanak, kutatásokra, utazásokra, személyi támogatásra évtizedek során körülbelül ötvenezret aranykoronát ajándékoz az intézetnek, ezt az igazgató belátása szerint odafordíthatja, ahol legnagyobb a szükség. Egy millió aranykoronánál többet ajándékozott így a Földtani Intézetnek, illetve magyar hazájának.

A Magyar Földtani Társulat, a Földrajzi Társaság, az egyetemi intézetek egész sora, a Balatont kutató és az Alföld-Bizottságok, a Természettudományi Társulat nehányszázezer koronás támogatást köszönhetnek neki. Gondoljuk el, hogy ennek mi a jelentősége. Egy emberöltőre szinte megváltoztatta a tudományos világ képét. Állam és magánosok, intézetek és múzeumok, agg tudósok és fiatal kezdők, mind homlokukon viselik szerető gondoskodása jelét. Olyan évtizedek voltak ezek, amelyek a magyar természettudomány életében hosszú ideig nem fognak megismétlődni.

Ne gondoljuk azonban, hogy *Semsey Andor* csak a természettudományoknak volt barátja. Széles látóköre, emelkedett gondolkodása nem tűrte az ilyen kicsinyes sorompót. Sokat köszönhet neki a Néprajzi Múzeum, a Magyar Nyelvtudományi Társaság. Többezer pengővel tette lehetővé a »Magyar Nyelv« című folyóirat meg-

indulását. Az akadémia kiadásában megjelenő »Magyar Nagy Szótár« kidolgozására évente nyolcezer koronát adott. Az akadémiát különben is lelkesen segítette munkájában. Jellemző eset a következő. Az akadémia nagydíja négyezer korona volt. Ez volt a legnagyobb

Halgályik csontváza a földtörténeti középkorból. A pompás ősmaradványon a test körvonalai is jól látszanak. *Semsey Andor* vette többezer márkáért a Nemzeti Múzeum őslénytárának.

jutalom. *Semsey* tíz, egyenként húszezerkoronás pályadíjat tűzött ki. »Ezzel a cselekedetével hallgatagon azt a felfogását akarta kifejezni — mondja akadémiai emlékbeszédében *Ilosvay Lajos* — hogy Magyarországon annyira gyenge és szegény, hogy tekintélyt a nemzetek közt csak a tudomány erejével vívhat ki magának.«

Semsey azt remélte, hogy a szokatlanul nagy díjak az ország legjelesebb tudósait küzdelemre szólítják és a magyar tudományos irodalom rövid idő alatt mintaszerű művekkel gyarapodik. Reménye nem vált be. Nem akadt pályázó és a tudomány legnagyobb magyar pártolójának legszebb kísérlete a cél elérése nélkül, rátermett emberek hiányában, erőtlenül hullott a porba.

Semsey Andor sohasem költött többet, mint amennyi jövedelme volt. De amije volt, azt jóformán az utolsó garasig a haza oltárára tette. A háborút követő nyomorúságos esztendőök közepén ötszáz hold földet ajánlott a haza védelmében önfeláldozással harcoló vitézek jutalmazására. Földjeinek legjavából adott.

Többet tett annál, hogy szobrot emeljenek neki. Neve fogalom. Példaadása pedig önvádat fakaszt minden tehetős magyar ember szívében.

A MAGYAR SOLYMÁSZAT MULTJÁBÓL.

Írta: **Kubacska András dr.**

A solymászat elődeink férfiainak és hölgyeinek egyaránt legkedvesebb mulatsága volt, úgy készültek rá, akár valami menyegzőre. Különösen a XVI. század volt a solymászat virágkora. Minden udvarháznak megvolt a sólyma, rárómadara, karvalya. Különösen a nyitra-vidéki rárómadarak — a kéklábú sólyom vagy kéklábú ölyv — vergődtek nagy hírre. Az egyik »szép ölyű« madarat »kiköcsén« (keressen)-nek nevezték.

I. *Ferdinánd* és *Miksa* többször felszólította a nyitrai urakat és a nyitrai püspököt, hogy sólymokat küldjenek. A *Balassá*-knak pedig meghagyták, hogy a felvidéki

váraik falain fészkelő sólymokból mennél többet küldjenek. *Mária* királynő *Thurzó Ferenc* nyitrai püspöknek Belgiumból írt, hogy megint kellene néhány ölyv Nyitra vidékéről, mert ott az ölyvek kiválóak és igen magasra szállnak.

Az árpádházi királyok idejében a szatmárvidéki »karulymadarak« (vadászsolymok) voltak híresek. Szatmár és Németi városok polgárai — még első királyunk neje, *Gizella* által idetelepített idegenek leszármazottai — nevelték és idomították a sólymokat s velük a király- nőknek kedveskedtek. Szívesen cselekedtek, hiszen már

1230-ban kaptak II. Endré-től titkos királyi pecséttel, lefüggő aranybullával megerősített kiváltságlevelet azért, hogy a nagy vadászterületek középpontján a királyt és udvarát királyi vadászatok alkalmával ebédrel és vacsorával várják. A királyi »solymárok« birtoka és faluja a szomszédos Királydaróc volt. *Gizella* királynő solymárainak másik faluja a budai határban Solymár volt; a pecéréké (vadászbecs gondozóié) pedig Pilis-vörösvár.

IV. László királynak (1272—1290) Ság — ma Ipoly-ság — volt kedvelt solymászó területe. A kanyargós Ipoly széles völgyének rétjei bővelkedtek kisvadban, nyúlban, fogolyban, fűrjben, szalonkában, harisban és víziszarnyasokban. *Lőrinc* prépost a királynő közbenjárását kérte, hogy a király kímélje meg a prépostság jobbágyságait a pecérek és solymárok túlságosan gyakori beszállásolásától. A királynak és kíséretének elszállásolása a prépostnak nem okozhatott gondot, mert vadászatain a király és kísérete is selyemmel bélelt, szőnyegekkel díszített, kényelmes sátorban lakott. Királyi sátrában is gyilkolták meg 1290-ben Biharban, a körösszegi vár alatt. A királyi vadászok és erdőcsőszök Ság szomszéd-ságában, Tesmagon laktak. Az Ipoly partjáig terjedő Börzsönyhegység tölgyes, bükkös erdősegeiben ma is sok a vaddisznó, az őz és az erdők legnemesebb koronás vadja, a szarvas.

Mátyás királynak Pesten a »Rákos mezején« voltak fejedelmi vadászatai. A királyi vadászok a mai »Paskálmalom« helyén gyülekeztek, a »pecérek« szíjselyempórázon vezetett vadászkutyákkal, a »madarászok« pedig betanított sólymokkal és selyemből font hálókka. A nagy király és fényes kísérete »sebesen iramló főlova-
kon«, a Rákosmező nádasaiban, mocsaras partjain rendszerint a vándormadarak vonulása idején vadásztak sólymaikkal szép vízi madarakra. A réteken és szántókon kutyákkal nyulásztak vagy rárómadarakkal kergették terítő- és zsákoshálókba a fűrjeket, foglyokat, pacsirtákat, a szalonkákat és harisokat.

Estéi Hippolyt ferrarai herceg, *Beatrix* királynő unokaöccse, előbb esztergomi érsek, 1517 télen jelent meg előkelő vendégeivel székhelyén, Egerben. Vadászatra jött. Nagyszerű solymászásokat rendezett vízi szárnyasokra a télen sem befagyó egri meleg vizeken.

Hippolyt bíbornok »vadászó madarai« híresek voltak. *Gonzaga Frigyes*-nek egyszerre olyan tíz magyar sólymot küldött, amely nagyobb vízi szárnyasokra és nyulakra egyaránt vadászott. Az olasz urak ugyancsak megcsodálták e merész sólymokat, közülük az egyik egyszerre két vadludat fogott. A bíbornok *Gonzaga*-nak Magyarországból egy solymászathoz való drága »sebesen iramló főlovat« is küldött.

Az erdélyi vajdák is magyar sólymokkal kedveskedtek a török szultánnak és a basáknak. Az udvarhelyszéki híres solymárok sólymokat vittek Konstantinápolyba és kiszabadított magyar rabokkal tértek haza. *I. Rákóczi György* évenként huszonnégy sólymot küldött követjeivel a szultánnak. 1639-ben a szultánnak szánt tizenkét sólyom mindegyikén két ezüst csengő volt. Itthon mindig gondoskodott elég sólyomról. 1642-ben a fejedelem maga írta: »vagyon most majd hatvan sólymunk.« 1639-től 1647-ig *Gyárfás Ferenc* volt az erdélyi követ és Konstantinápolyból jelentette: »Két sólymár maradt ott a madarakkal, de nincsen pénzük s nem adhatnak enni a sólymoknak.« A magyar basák is sólymokat, továbbá szép lányokat és szép fiúkat küldözgettek a szultánnak.

A magyar családoknál is járta a vadászó madarak küldözgetése vagy a madarászás idejére a kölcsönzés. Különösen a *Batthyány*-aknak volt sok madaruk. *Zrinyi Miklós* 1562-ben köszönte meg *Kristóf*-nak a kapott sólymokat. Írta is, hogy hasznukat veszi, mert Sziget körül sok a fácán. *Boldizsár*-tól — jó fiától — *Batthyány Ferencné* kért 1568-ban egy rárót és egy vizslát. A *Batthyány*-aknak viszont *Bánffy László* küldött 1569-ben Beczkő várából rárómadarakat. 1579-ben *Forgách Simon*, a hős hadvezér, *Zrinyi György*-nek küldött két sólymot a nyitrai megyei Surányból, *Batthyány Boldizsár*-nak pedig két rárót küldött ilyen csalogató levél kíséretében: »Jöjj el immár s töltsd be szívünknek kívánságát. Segítse meg kegyelmed szegény atyafiait, kiért imádhassanak Istent. Három rárót tartok kigyelmednek.« Magyar-

ország északi részében, a Felvidéken a »karoly-(karvaly) madárral adót fizettek, tehát a jobbágyoknak akarva, nem akarva, madarászniok kellett. *Székhely Mihály* egy hónapra madarászt kért *Batthyány Boldizsár*-tól, azután Ormósdról november 30.-án »havasi vad tikokat« küldött neki ajándékba.

Balassa Bálint is kitűnő solymász volt. Jó paripái, derék sólymai és ügyes vadászó kutyái voltak. 1569-ben, a pozsonyi gyűlés alkalmával, az akkor még fiatal —

Magyar solymász sólyomhordozó állvánnyal a gödöllői korona-uradalom solymártelepén. *Kubacska Béla* felvétele.

tizennégy éves — *Nádasdy Ferenc*-nek ajándékozott egy jeles agarat, mert a vadászó madárhoz vadászó eb is kellett. Ez hajszolta fel a madarakat. *Nádasdy* számadásaiban olvassuk: »Balassa Bálint ada uramnak ő nagyságának egy agarat; az pöcérének adtam 16 dénárt.« Betanított karvalyokat, ölyüket, rárókat és kiköcsénmadarakat az édesanya küldött *Ferenc* fiának Pozsonyba a szükséges szerszámokkal, láncokkal, harangokkal, kézfűjakkal és tegezekkel együtt. Többször küldött magyar ebet, vizslát és török agarat is. Szüksége volt ezekre, mert a király fiaival is együtt vadászgatott.

Balassa Bálint, a XVI. század legnagyobb magyar költője, a kitűnő táncos, virágénekeket is írt főúri barátainak. Ilyen virágénekekkel udvarolgotott ifjú *Batthyány Ferenc* is mátkájának, később feleségének, a magyarrá lett *Lobkovitz Poppel Évá*-nak, a *Zrinyi*-árvák — *Miklós* és *Péter* — nevelőanyjának.

Az agár volt a legritkább vadászó eb, pedig ezt tartották a legtöbbször. Különösen a »strázsát álló«, meg a »szelektől fajzott« török agarak voltak becsesek. Sok pénzt is fizettek értük. *Debreczeni Menyhárt* 1591-ben százhuszonöt forintért vásárolt egy török főagarat. »Kormos« volt a neve s *Balassa Ferenc* sokszor kérte tőle, de hiába! »Huszonöt forintos pánccelon vettem az agarat — írta *Zay Ferenc*nek Egerből — s az mely rabom meghozta, engedtem el 100 forintot sarczában. Az agárnak e földön nincsen mása!«

Kemény János szerint Bethlen Gábor »igen vadászember« volt. Hat-nyolc agarat is tartott. Kemény nagyon magasztalta a szelektől fájzott »Dervis«-t és »Bestiá«-t, meg a szuszogó »Drómás«-t. A fejedelem legkedvesebb két agara »Ilóka« és »Kormos« volt. A minőség lehetett más, de az agarak neve olyan volt, mint manapság.

A magyarok a kopókat is többnyire a törököktől szereztek és többen használták vadászatra, mint az agarat. Amikor *Batthyány Ferencné* 1558-ban *Nádasdy*-tól kopót kért, ekként írt: »Vadam volna elég, de nem foghatom meg.« Az erdélyi fejedelmek a Törökországból, Moldvából és Havasalföldről szerzett fejedelmi ebeket »szíjselyempórázon« vezették. *Báthory Zsigmond* 1597-ben vadászó »két szelindeket aranyos, köves örvekkel« küldött ajándékba a florenci hercegnek; a hercegnek pedig »egy indiai kutyácskát, meztelent, tarka babost. Ennek az öreve felette igen drága és szép volt, merő arany.«

A legelterjedtebb vadászeb volt a vizsla. A foglyot »feküvizslával« fogták; volt »fyrezeő wyzsla« (fürjező vizsla), »nyúlászni való vizsla«. Amikor *Bebek Györgyné*, a hős *Patócsy Zsófia* 1564-ben leányaival Abaúj-Torna vármegyében Szádvárából vadászni ment, húsznál több nyúlászó vizslát vitt magával. Ura az 1562.-i szerencsétlen »füleki kaland« után már Konstantinápolyban raboskodott, de amíg itthon volt, szeretett feleségével és leányaival gyakorta vadászott. Falkaszámra tartotta a drága vadászó ebeket. Vadaskertjeinek híre még az ország határán is túlterjedt. A harcokon kívül a vadászat és madarászat volt szenvedélye. *Bebek György*-nek voltak abban az időben leghíresebb sólymai is. Tehette, hiszen ő volt a XVI. század derekán a Felvidéken a leggazdagabb főurak egyike. Több, mint harminc kővárat és kastélyt, száznál több falut mondhatott a magáénak. A vendéglátásban és mulatozásban is alig akadott párja. Különösen borsodmezei Szendrő várának falai visszhangzottak gyakran a magyar lantosok, hegedősök és énekmondók vidám hangjától. Eleink nagyon sokra becsülték a derűt.

Bebek György várainak, kastélyainak és a hozzájuk tartozó hatalmas uradalmak biztosítására a törökkel, *János Zsigmond*-dal és *Miksa* királlyal, előbb *I. Ferdinánd*-dal is jó viszonyban akart lenni. Ez a helytelen politikai magatartás, valamint gyakori erőszakoskodásai végre is hűtlenségi perbe keverték s amikor 1567-ben fiúutód nélkül elhunyt, *Miksa* összes javait hőslelkű felesége, *Patócsy Zsófia* örökségével együtt elkoboztatta.

János királynak *Báthory András* szerint 1551-ben párduca is volt, »kit néha nyúl után bocsátának.«

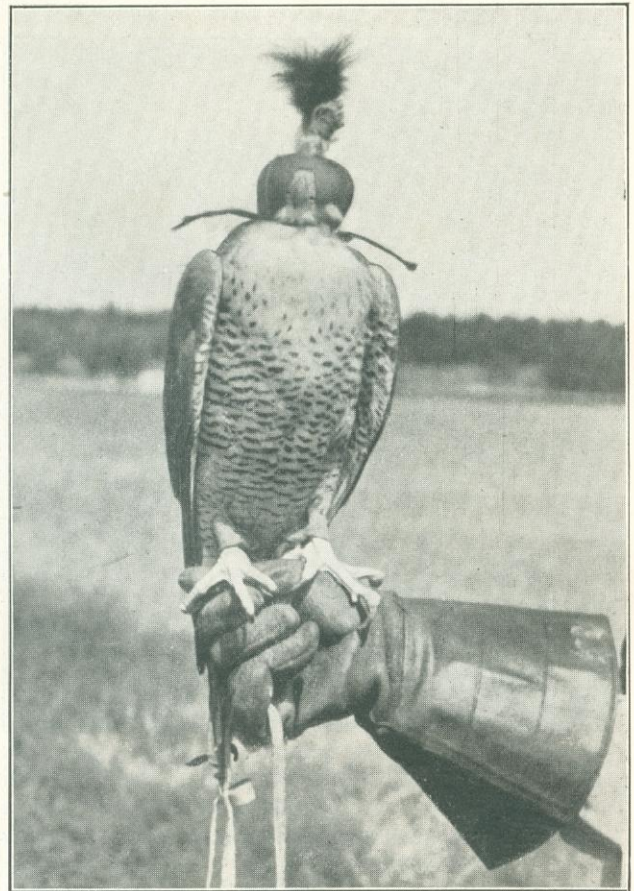
A vadászebeket a vadászatra szekereken vagy ölben vitték. Az ebek gondozói, a pecérek, valamint a vadászó madaraké, a madarászok az állandó udvarnép tagjai voltak, tehát szabad asztaluk volt és jól fizették őket.

A madarászok közül kerültek ki nemcsak a betanított sólymok mesterei, a solymárok, hanem a madarászok állították fel a terítő- és szakoshálókat, meg a kosarakat is, ezekben azután sólymok, vagy rárók kergették a menekülő madarak falkáit.

Az izgató, változatos, sok vidámsággal és örömmel járó madarászásban nemcsak a férfiak, hanem a nők is résztvettek, mégpedig »jó iramló föllovakon.« A sólyom-félék nyílsebeseen repültek, s ha idejében nem érték utól őket és a vadat nem vették el tőlük, menten felálták vagy legalább is szétmarcangolták. Az ilyen vadászaton tehát az volt a legérdekesebb feladat, hogy a szákmány élve kerüljön kézre.

Nem lehet csodálkozni, hogy a férfiak és nők szenvedélyesen hódoltak a mulatságos és izgató solymászatnak. *Gerssei Pethő Benedekné* még akkor is vadászott »karoly«-madaraival nyulakra, amikor már kímélnie kellett volna magát. Meg is járta öki gyelme. Maga az ura írja róla 1562-ben: »Mindaddig nyúlászta, hogy tegnap kilenc órakor egy fiat foga. Im mostan mindketten fekszik az gyermekágyat.« *Erdődi Pálffy Miklós*, a hős hadvezér, Pozsony vármegyében Vöröskő ura, is szerette a solymászatot. Ha megjött az ideje, utána kellett küldeni a madarakat és agarokat. *Trombitás János* uram írja 1585 augusztus 12.-én *Pálffy*-nak: »Szegény Vas Péter elvesztette az egyik madarat és féltében el akart futni; én biztattam és Isten harmadnapra meghagyta találnunk.«

A XVI. században az udvarnál nevelkedett ifjaink együtt solymásztak a királyi hercegekkel, főuraink pedig a királlyal. *Zrinyi György*, a szigetvári hős fia írja sógorának, *Batthyány Boldizsár*-nak 1574-ben: »Tegnap vadászni mentem vala királlyal (Miksával). Fokpánczot (cigánykereket) akarok vala előtte vetni, azonban úgy esém, hogy az lábam kimenyült és most sánta vagyok.« Unokájára, a dúsgazdag *Péter*-re, már a király tanácsosai vadásztak s a király — *I. Lipót* —

Felsapkázott vándorsólyom (*Falco peregrinus*) csörgős-szíjpórázzal a solymász kesztyűs kezén. *Kubacska Béla* felvétele.

1671-ben Bécsűjhelyen, mint a *Wesselényi*-féle szövetség egyik tagját, lefejeztette.

Főúri családaink még a XVIII. században is solymásztak. A betanított vadászó madarakkal gémekeket, kőcsagokat, darvakat, vadkacsákat, vadlibákat s egyéb vízi szárnyasokat, mint a Balaton »fuacskáját«, továbbá harist, szalonkát, fürjeket, foglyokat, fácánokat, nyulakat, ha más nem volt, hollókat, varjakat fogtak. Sok ezer vízi szárnyas élt a mocsarakban, lápokon s egyéb vizenyős helyeken, nemcsak a XVI. században, hanem még a XVIII.-ban is. A solymászat tehát, különösen a vándormadarak vonulása idején, főurainknak még a XVIII. században is egyik legkedveltebb mulatsága volt.

Erdődi Pálffy Miklós gróf nádor és *János gróf*, a vitéz tábornok, különösen Pozsony vármegyében stonfai várkastélyuk körül vadásztak szenvedélyesen. A nádor onnan írta 1721-ben *gróf Károlyi Sándor* főtábornoknak *Károly*-ba: »A szarvasok és rárómadarak már ide penetráltak, melyeket kedvesen vettem kigyelmedtől.«

Pálffy a rárómadarakhoz *Károlyi*-tól lengyel kopókat is szerzett; pedig drágán adták, párját száz aranyért. A szálkásszórú, kormosorrú, vörös kopókról ezt írta a tábornoknak: »A küldött lengyel kopókat egynéhányszor megpróbáltam ugyan, de annyi az jóság bennök, hogy agyonlövésnél egyebet nem érdemelnek. Nagyon bánom bizony s kár oly szép kutyákban oly megvető

rosszaság. Ha magán vadásznak, sétálnak, ha pedig több kopómat bocsátom, tehát lefeküsznek.»

Az ilyen nagy urakat azonban efféle kis kellemetlenségek alig zavarták kedves szórakozásukban, a sólymokkal, rárómadarakkal és vadászebekkel való vadászásban.

A madarászat, solymászat másik kedvelt módja volt a hálóval való vadászás.

A hódoltság korában eleink jó vadászfegyverek híján hálóval fogták a nagyobb vadat, például a farkast is.

Vándorsólyom galambzsákmányával. Kubaeska Béla felvétele.

A nagyobb vadat erős kötélből font hálókka, a kisebbeket s a madarakat vékonyabb szövétű hálókka fogták. I. Rákóczi György Konstantinápolyban selyemből készíttette madarászó hálóját. Réthy uram 1646-ban a szultáni udvarból jelentette a fejedelemnek, hogy a selyemből kötött »szederjes vagy szekfűszín fogoly-madárháló elkészült és a selyemhálóhoz 46 litera, a zsinórhoz 7 litera selyem kellett. «

A terítő- és zsákoshálót, meg a kosarakat madarászok állították fel s a madarak, pacsirták, fűrjek, foglyok, fácánok falkáit a sólymok vagy a rárók kergették a hálókba.

Csaknem minden várunkban, kastélyunkban voltak különféle hálók. Palocsán volt két farkasháló. Zborón 1684-ben volt egy húsz részből összerakható vadászhaló; Makoviczán 1634-ben hét vadfogóháló volt, 1670-ben pedig három nyulászóháló és nagyvadra tizenhét háló. Tasnádon 1644-ben egy kisvadra való háló huszonnyolc öl hosszú és két öl széles, de »idegei« hiányoztak. Az összeírások nagyon sok fogoly-madár-halót és pacsirtafogásra való hálót is említenek. Még »madárfogni való enyvvel« is fogták a madarakat.

Lőfegyverekkel csak a vadaskertekben a sarvasokat, a dánvadat, no meg az erdőkben is szerte található »erdeit« vagy »bakonyit« (vaddisznót) lötték. Úgy látszik azonban, hogy a XVI. és XVII. században még főuraink is jobban szerettek betanított madarakkal és vadászebekkel, mint lőfegyverrel vadászni.

A betanított madarakkal való vadászat, a solymászat, ez a nemes sport, a lovaglást kedvelő hölgyek és urak legújabb divatja.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Kövesült igazgyöngy a Börzsöny-hegységből. Sokáig az volt a nézet, hogy az igazgyöngy csupán a jelenkori kagylók — és kivételesen csigák — képződésének, mert kövesült állapotban nem került napfényre. Ebből többen arra következtettek, hogy a gyöngy képződését okozó élősködő (mert akkoriban csupán élősködővel hozták összefüggésbe) a földtörténelmi múltban még nem élt, vagy ha igen, a kagylófajok voltak vele szemben ellenállóbbak.

Ezeknek az okoskodásoknak egyszersmindenkorra véget vetett az első angliai ősgyöngylelet. Noha ez csak afféle álgyöngy, vagyis a kagyló gyöngyházrétegén látható kidudorodás volt, mégis elég arra, hogy a régi tétel tarthatatlanná váljék. És ekkor eszméltek arra, hogy kövesült igazgyöngy csak ritkaságképpen kerülhet elő, mert mind a tengeri-gyöngykagyló (*Avicula*), mind pedig a folyami-gyöngykagyló (*Margaritana*) csak igen ritkán található a régebbi üledékekben.

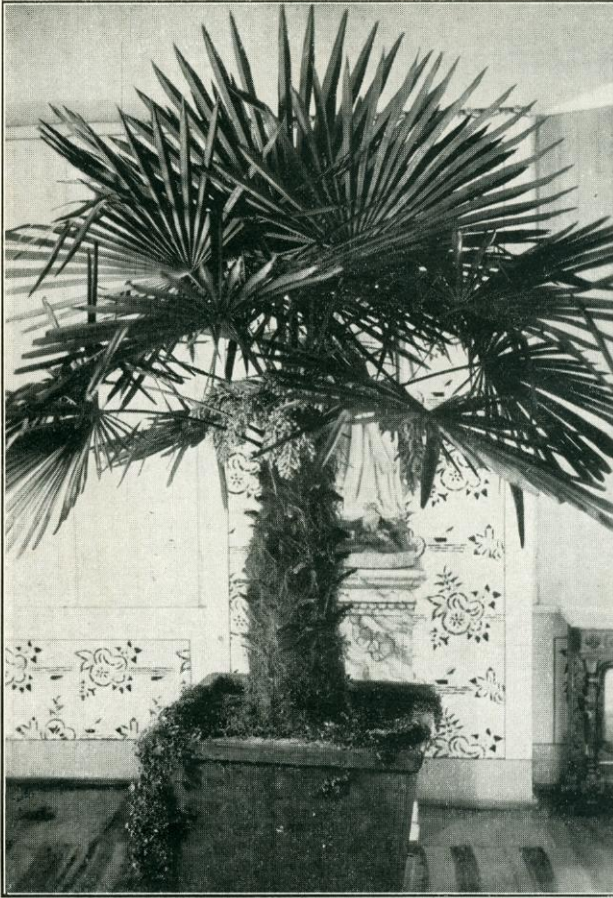
Az első kövesült gyöngy irodalmi ismertetését hamarosan több újabb lelet leírása követte. Francia-, majd Olaszország területéről, de még inkább Nagy-Britannia és az Egyesült-Államok földjéről kerültek napfényre a további kövesült gyöngyök. Ma már mintegy harminc példányt tartanak nyilván. Legnagyobb részük álgyöngy; de akad jóalakú szabad gyöngy is, tehát olyan, amely a hajdani állat testében keletkezett. A kövesült gyöngyöket termő őskagyló-nemzetségek között legtöbbször az ősztrigát (*Ostrea*), valamint a földtörténelmi középkor végén kihalt *Inoceramus*-t említik. De szerepel ebben a sorozatban a *Lima*, *Mytilus*, *Hippurites*, *Gryphaea* és még néhány ritkább kagylónemzetség is. A legrégebbi eredetű lelet a középkor elejéről — a triaszidőszakból — való.

Ezt a legkorosabb, mintegy száznyolcvanmillió éves gyöngyöt a nemrégiben elhalt *Kutassy Endre* találta a Vértesben. Noha ez is csak álgyöngy, de tekintélyes koránál fogva és ezenfelül azért érdemelt figyelmet, mert hazánk földjéről ez volt az első ilyenmű lelet.

A magyarországi második leletet legújabbban (1939-ben) *Tordai Vilmos* ismertette röviden. Erről közli, hogy Zebegény közelében, a Malom-patakba bemosott ősztrigateknő töredékében bukkant rá és 15×10×6-milliméteres méretű álgyöngy. Sietünk megjegyezni, hogy ez az álgyöngy voltaképpen nem igazi álgyöngy, mert eredetileg a kagyló köpenyében keletkezett és csak növekedése közben jutott érintkezésbe a héjjal, úgyhogy utóbb hozzá is tapadt. Nevezetessége, hogy búbján, mintegy borsónyi felületen, szép gyöngyfénye is van. Az ősztrigateknő-töredék annak a neogén (vagyis újkorvégi) tengernek üledékeiből származik, amely tengerből a Börzsöny-hegység sziget módjára emelkedett ki. Megjegyzendő, hogy ebből az öt-hatmillió éves üledékből nemcsak Zebegény és Nagymaros környékén, hanem még inkább Szokolyán, Kemencén és a Honti-szakadásban nagyon sokféle csigaházat, kagylóhéjat, tengerisün-, tengericsillag- és korallmaradványt, valamint cápa fogat gyűjthetünk.

Mivel ennek a területnek ősmaradványokban való gazdagsága a gyűjtőket már régóta foglalkoztatja és ennek ellenére *Tordai* ősgyöngye az első ilyenmű lelet, láthatjuk, hogy a kövesült gyöngy — kivált a szabadgyöngy — valóban ritkaság.

Gaál István

Kerschbaummayr Károly virágzó kenderpálmája Esztergomban.
Sziklay felvétele.

a nemzetközi kereskedelemben »piasszavá«-nak nevezik. Több olyan pálmát ismerünk, amely piasszavát termel. A kereskedelemben braziliai, afrikai, indiai és még másféle piasszavát különböztetnek meg, mindegyik más pálna levélhüvelyrostja. A kenderpálma levélhüvelyrostja a kínai piasszava, ebből hazájában szőnyeget, kötelet fonnak, a kereskedelemben azonban nem kerül, mert sokkal rövidebb a világkereskedelmi piasszaváknál. A durva rostokról kapta »kenderpálma« nevét.

Rapais R.

A hőmérséklet hatása a nagypele téli alvására. A mi hegyvidékeinken is élő nagypeléről (*Glis glis L.*) köz tudomású, hogy téli álma nagyon hosszú ideig tart; onnan ered »nagyalvó-«, »hétalvó-« pele neve. Kétféle kísérleti állat is. A kísérleti helyiségekben könnyen eltartható s a mesterséges életfeltételeket könnyen elviseli. A kísérletező kutatók azért az állatok téli alvására vonatkozó titkok kiderítéséhez már régóta és gyakran használják. Többek között *Brumann* csak nemrég derítette ki, hogy a téli álmát alvó állatba 0·2—0·4 köbcentiméternyi egy-három százalékos atropinoldat befecskendezése az alvást megszüntette, az állat felébredt, noha erre a természetes idő még nem érkezett el.

Legújabbán *Hess W. R.* kísérletezett és azt a kérdést igyekezett kideríteni, vajjon a nagypele téli alvása a szervezetben gyökerező időszakos jelenség-e vagy pedig a külső, környezeti körülmények határozzák meg.¹⁾ A külső körülmények között legfontosabb a hőmérsékleti

tényező, azért ennek hatását akarta elsősorban vizsgálni. E célból kísérleti állatait — nagypelékét — egy ideig Zürichben tartotta, ahol ketrecükben ébren voltak és táplálkoztak mindaddig, amíg a külső hőmérséklet + tíz fok fölött volt. November végén a külső hőmérséklet alacsonyabbra szállt, s ekkor az állatok ketrecükben elbujtak és megkezdték téli alvásukat. Minthogy azonban az 1936.—37.-i tél Zürichben is nagyon meleg volt és a hőmérséklet az állatok istállójában + tizenöt fok fölé is emelkedett, a nagypelék egy része nem aludt igazi téli álmot; egy részük felébredt, táplálkozott, majd ismét álomba merült. Csak egy pele aludt némi megszakítással október 21-étől május végéig, pedig közben + huszonnégyfokos meleg nap is volt.

Április elején *Hess* állatait a Jungfrauoch-on lévő havasi kutatóintézetbe küldte; ott az állatokat eleinte átlagosan + tizenkétfokos hőmérsékleten tartották. A pelék ott élénken mozogtak és jó étvágyal ettek. Két hét múltán olyan istállóba vitték őket, amelynek hőmérséklete csak két-öt fok volt. Erre az állatok hamarosan téli álomba merültek és aludtak augusztus 5-éig, tehát a nyári hónapokban! Ezen a napon — aug. 5-én — ismét olyan fűtött helyiségbe kerültek, amelynek hőmérséklete tizenegy—húsz fok között váltakozott. Néhány napon belül felébredtek és vígan ettek. Mivel az állatok tartózkodási helyének hőmérséklete augusztus végétől az egész őszen és télen át május közepéig húsz fok körül volt, a pelék nem aludtak téli álmot.

Május közepén a pelékét egy hétig nyolc-tíz fokos hőmérsékletű szobában tartották, aztán megint olyan kamrába vitték, amely egy sziklába volt vágva és hőmérséklete + egy-két fok volt. Ott három kísérleti állat téli álomba merült, de az nem volt állandó, mert júniusban és júliusban időnként felébredtek és keveset ettek. Egy pele közben elpusztult.

Ezeknek a kísérleteknek az volt a fontos eredménye, hogy a nagypelék téli alvása a külső hőmérséklet változtatásával befolyásolható. Hideg környezetben a tavaszi hónapokban a késő nyári hónapokig is álomra kényszeríthetők. Rövid ideig tartó felébredés után ismét téli álomra szoríthatók, ha a külső hőmérsékletet mesterségesen + tíz fok alá csökkentjük. Ez a kényszerített alvás is hónapokig tarthat.

Vizont fűtött helyiségben a nagypelék télen is ébren maradnak, tehát rendszeres téli álomba nem merülnek. Hűvös helyiségben azonban a »téli alvás«-t a nyárra lehet áthelyezni.

A hőmérséklet mellett a nagypelék testében lévő tartaléktáplálékoknak is nagyon fontos szerepük van. Ha kevés van a testükben, akkor az éhség a hideg helyiségben is felébreszti őket. Ekkor táplálkoznak, majd rövid időre megint álomba merülnek, ha a külső hőmérséklet alacsony.

A vizsgálatok tehát azt bizonyítják, hogy a nagypelék téli alvása leginkább a külső körülményektől függ. Így van ez a mi denevéreink esetében is; ezekről *Eisen-traut* hasonló kísérletekkel bebizonyította, hogy tetszés szerint téli álomra kényszeríthetők, vagy felébreszthetők, ha a külső hőmérsékletet megfelelően szabályozzuk.

Varga Lajos dr.

Füleskosbor. A kosborféléket ma már a virágkedvelő közönség is egyre jobban megismeri, mert az üvegházakban nevelt többféle díszkosbor a virágkereskedésekben sem ritkaság; ezeket a család tudományos neve alapján többnyire orchideáknak nevezik. A kosborfélék

¹⁾ *Hess, W. R.*: »Beziehungen zwischen Winterschlaf und Aussentemperatur beim Siebenschläfer«. Zeitschrift für vergleichende Physiologie, 26. köt. 1939, 529—536. old.

Füleskosbor (*Orchis signifer*) Tahin.
Nadler Ferenc † felvétele.

családjának azonban nálunk a természetben is számos képviselője van, több nemzetség, ezek között fajokban maga a kosbor-nemzetség (*Orchis*) a leggazdagabb. A sok szép kosbor hajdan rétjeinken gyakori látvány volt, számuk most már kezd nagyon fogyatkozni, részben a rétek pusztulása, részben a virágok oktalan pusztítása miatt. Mert a szabadföldi kosborok is nagyon szépek ám s a kirándulók habozás nélkül tépik. Az elterjedtebb szabadföldi kosborok közül egyike a legszebbeknek a füleskosbor (*Orchis signifer*), ennek, miként legtöbb kosborunknak, a Földközi-tenger melléke, Afrika északi, Európa déli szegélye a hazája, onnan azonban felyomult Európa közepébe is. Nyúlánk fűrtben sorakozó hiborszínű virágai minden virágkedvelő figyelmét magukra vonják. A Magyar-Középhegységben réteken, cserjésekben, ligetekben még elég gyakori, az Alföldön hiányzik. Tudományos faji neve magyarul jelzettet jelent, ezt azért kapta, mert alsó levelei tövükön pontozottak.

Rapaics R.

KÖNYVEKRŐL

Eugene N. Marais: *A fehér hangya lelke*. 166 old. Budapest, évszám nélkül. A Franklin-Társulat kiadása.

A francia-búr telepes családból származó szerző — noha nem volt igazi szakember — a természettudományok iránt érzett hajlama arra készítette, hogy az állat- és növényvilág kérdéseivel is foglalkozzék. Különö-

sen akkor volt erre alkalma, amikor életéből csaknem tíz esztendőt mint önkéntes remete Afrika déli részében, a Waterberg-hegység vadonában töltött. Mint annyi sok szakember és természetbarát érdeklődését, az ő tudását is izgatták a természetek, vagy ahogyan másképpen nevezni szokták őket, a fehér hangyák életének rejtett titkai.

Bámulatos türelemmel és leleménnyel kutatta a természet részleteit és arra a végső eredményre jutott, hogy a természet egységes szervezete, valósággal önálló élőlény, amelyet nem az egyes egyének lelke, értelmi világa, hanem egy nagy tömeglélek irányít, mozgat. Ez az egységes irányító erő a kamrájába zárt királynőben összpontosul. Ő a lelke az egész államnak. Távolbáható csodálatos erejével ő irányítja, szabályozza az egyének tevékenységét. Ha megsérül vagy éppen elpusztul, megbomlik a rend, odavesz az egész természet, mert megszűnik a varázserő, nincs többé irányítás, nincsen lelke a közösségnek.

Ez a veleje könyvének. Vizsgálódásait mind abba az irányba iparkodott beállítani, hogy elméletét, amely szerint a természetet önálló, egységes élőlénynek tartja, mennél meggyőzőbben bizonyíthassa. Kutatásai során a természet szervezete és életének természetesen sok új, ismeretlen részletét is sikerült megfigyelnie, bár egy-két téves eszméjével is találkozunk. Többek között megoldotta azt a rejtélyt, honnan szerzik a természetek a számukra nélkülözhetetlen vizet még a legpusztítóbb szárazság idején is. Hónapokig figyelte szörnyű küzdelmüket a vízért mindent kiszárító aszály idején, míg végre felfedezte a természetek sokszor lihetetlen mélységekbe levezető függőleges csatornáit, amelyek végén mindig található víz. A munkások onnan hoznak szinte elképzelhetetlen szorgalommal és igyekezettel a bolyba vizet. Érdekesek a természetnyelvre vonatkozó tapasztalatai, ezek a régebbi bűvárok ezirányú megfigyeléseit bővítik.

A mű mindvégig vonzó olvasmány különösen azok számára, akik a természet izgató titkai iránt érdeklődnek.

A fordítás munkáját angolból *Nagypál István* végezte sok szeretettel és sikerrel. Csak az a kár, hogy megfelelő képek nem díszítik a kötetet.

Szalay László dr.

Miall Stephen és Miall Laurence Mackenzie: *Anyag és élet*. Fordította: *Eperjessy György dr.* A fordítást átnevezte: *Doby Géza dr.* Budapest, 1939. 353 oldal, 32 táblával és 35 szöveggéppel. A kir. magy. Természettudományi Társulat kiadása.

A Természettudományi Társulat természettudományi könyvkiadóvállalata újabb értékes munkával lepte meg a magyar könyvpiacot. A könyv többet ad, mint amennyit magyar címe ígér, mert az anyagon kívül nemcsak az élőlény izgatón érdekes vegytanát, hanem a gyakorlati élettel kapcsolatos mindennapi vegytani folyamatokat is ismerteti. A könyv elolvasása után világosan látjuk, hogy vegytan nélkül nincs természettudomány, ez nélkülözhetetlen alapja természettudományi ismereteinknek, műveltségünknek. A könyvet elsősorban az oktatás intézőinek figyelmébe ajánlom, mert ha elolvassák és a vegytan jelentőségét megismerik, gondoskodni fognak arról is, hogy a vegytan ne legyen csak nagyjában előadott tantárgy a középiskolában. A könyv tehát pótolja azt, amit az iskola elmulasztott, megismertet a mai élet legnagyobb, legforrongóbb, legeredménydúsabb alapvető tudományával, a vegytannal; nem a nehéz, helyesebben az avatatlanoknak nehezen

érthető vegytani képletekkel, hanem a mindennapi élet jelenségeivel. A legújabb kutatások alapján könnyen érthető, világos és nagyon élvezetes modorban betekintést ad az anyag szerkezetébe, fogalmat ad az atomrombolás kérdésének mai állásáról, a villamos jelenségek hátteréről, fellebbenti a fátyolt a kristályok számos titkáról, foglalkozik a katalízis fontos jelenségkörével, a fémek és ötvözetek sajátosságaival, az égés és robbanás jelenségével. Tárgyalja saját szervezetünk és életünk vegytani alapjait és a cukrok, a keményítők és a cellulóz vegytanát. A könyv legérdekesebb része az élet vegytana. Érdekes fejezetek szólnak a lélekzészről és emésztésről, a vitaminokról, a növények növekedéséről és táplálkozásáról, a levelek és virágok színéről. Mindezt betetőzi az örökléstan vegytanáról szóló világos és mindenkit érdeklő fejtegetés.

A pompás könyv a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában készült. Művelődni vágyó olvasóink figyelmébe a legmelegebben ajánlom.

Éhik Gyula dr.

R. Brecht-Bergen: »*Karhu — der Bär, Hirvi — der Elch*«. J. Neumann-Neudamm kiadása; 102 oldal, 40 fényképpel, félvászonkötésben 4.20 Márka.

Nemrég jelent meg *Brecht-Bergen* német utazó és vadász kitiünő tollából egy kis könyv medvékről és jávorszarvasokról. Ez a könyv ma nemcsak vadászok és természetbarátok számára különösen érdekes, hanem bizonyára érdekel mindenkit, aki egyszerű és közvetlen leírásból kívánja megismerni Finnországot, testvérnemzetünk hazáját, amely most hősiességével folytan az egész világ érdeklődését magára vonta.

Aki egy országot vadászat céljából jár be, az a vidéket és természeti adottságait sokkal jobban és alaposabban ismeri meg, mint az egyszerű természetjáró, s aki vadászélményeit írja le, az olvasót is közvetlenül ismerteti meg a vadászatok színterével. Ma tehát mindenki kettőzött figyelemmel és érdeklődéssel olvassa a szerző élményei színterének leírását. A vadászt pedig ezen felül még lebilincselik a jávorszarvas és a medve vadászatának leírásai.

A szerző közvetlen őszinteséggel saját és társai élményeit mondja el és megismerteti az északi vidék és az ott élő emberek és állatok sajátosságaival. Beszámol a finn szokásokról, valamint azokról a kormányrendeletekről is, amelyek ott a vadászatot szabályozzák mind a bennszülöttek, mind az idegenek számára. Jellemzi az egyes érdekesebb vidékeket, leírja az ott élő elejthető állatokat és különleges északi életmódjukat, valamint a vadászati módokat. Megemlékezik a finnek és lappok életmódjáról és jelleméről, a nép vendégszeretetéről, amelyre az ott járó vadász bizony igen sokszor rászorul, de biztosan számíthat is.

Az egész könyvön átvonul az északi ország bájos, de zord, élettől lüktető, de mélabús hangulata, a hosszú téli éjszaka fagyos csendje és a rövid nyár pezsgő élete.

Európa legfejlettebb jávorszarvasai Finnországban élnek, s ha ott ismét béke lesz, magyar vadász számára nem elérhetetlen trofea a finn jávorszarvas lapátja. S aki ilyen kirándulásra gondol, annak ajánlom, szerezze be ezt a kis könyvet, mindent megtud belőle, hogy Finnországban eredményesen vadászhat.

Boroviczény Aladár

Waldemar Graf von Schwerin: *Nyassaland*. J. Neumann-Neudamm kiadása, 32 fényképfelvétellel, ára 4.50 Márka. A legújabb német vadászati irodalom termékei között *Schwerin gróf*-nak ez az új könyve

érdemel figyelmet, különösen azért, mert Afrikának egyik alig ismert és kevés vadásztól járt részéről, Portugál-Afrikáról szól. Ott a neves szerző igen vaddús területeket fedezett fel. Számos hatalmas elefántot, kudut, fekete-antilopot és sok más érdekes vadat ejtett el. A kis kötet értékes függeléke még az ottani néger lakosság ajkán élő népmesék gyűjteménye.

Boroviczény Aladár

ÁLLATKERTI HÍREK

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Téli világ az állatkerti nagy tavon. A tavaly októberben hirtelen bekövetkezett hideg a szabadég alatt tartott madarak kezelésében az állatkert vezetőségének sok gondot okozott. A forróégyövi, valamint a hideg iránt érzékenyebb hazai madarainkat sokkal korábban kellett fűtött teletető helyiségbe vinnünk, mint más esztendőkből. Az aránylag enyhe november és december még lehetővé tette, hogy a kevésbé kényes madarak a szabad levegőn maradhassanak, de a januári száraz erős hideg elől még ezeknek is nagy részét védett helyre kellett vinnünk. Ilymódon madárállományunkat súlyosabb veszteség nem érte. A nagy tavon az északi vidékeken honos madarakon kívül csak a lúdfélék, a szárcsák, daruk és szürkegémek maradtak kint. A melegebb vidékekről valók közül az ausztráliai fekete-hattyú, az Afrika északi részén élő nilusilúd és az indiai-csikoslúd telet szabadég alatt. Ezek éghajlatunkat már megszokták.

A nagy hidegben a tó sekély vize hamar befagyott. Csúpan a tavat tápláló vizek beömlése helyén maradtak

Tőkésréceék serege az állatkerti kis tavon télvíz idején.
Szombath László felvétele.

szabad vízfelületek. A tartós zord hidegben ezek is kisebbek lettek és a tó madárállománya — a kétszáznál is több idetelepedett tőkésréccével együtt — folyvást szűkebb területre szorult. Ezért az összetűzések gyakoriak voltak és a gyengébbek közül néhány elpusztult.

A szürkegemek között a háborúskodás különösen nagyarányú volt. Ezek évekig békességben éltek. Egymást soha sem bántották és szépen szaporodtak. De amennyire a szabad vízfelület kisebbedett, az élettér is összeszűkült. A civódások napirenden voltak. Egymást üldözve, a társaságból kettesével kiváltak és egy távolabbi helyen dühösen egymásnak rontottak. Ha szét is választottuk őket, nemsokára megint összeverekedtek. Hegyes csőrükkel vagdalkoztak és a küzdelemben kapott súlyos sérülések következtében elpusztultak. A párviadal majdnem naponként megismétlődött és ily módon nyolc szürkegemet veszítettünk el.

A háborúskodásnak a nagy hótömeg vetett véget. A küzdelem hevében ugyanis a két verekedő fél nyakkig a hóba süppedt és úgy megrémült, hogy nagy sietséggel biztonságosabb területre, a hótól megtisztított vízpartra, vonult vissza.

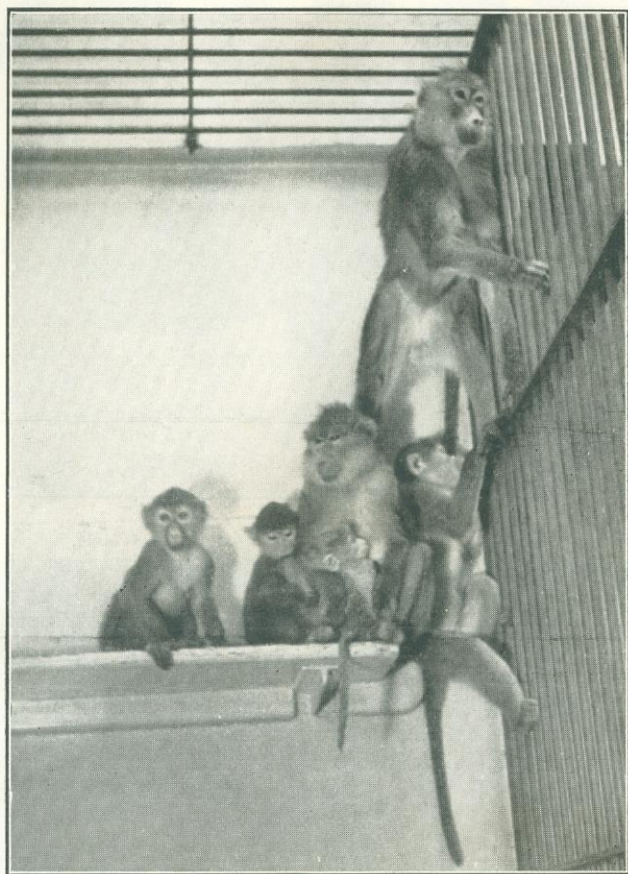
A hó és jég azóta lassanként elolvad. A víz szabad felülete növekszik. Tágul az élettér. A madarak viselkedése megváltozott. Jön a tavasz és nemsokára ismét madárfiókák csipognak a tó környékén.

Szombath

Langheld- vagy hosszúlábú-páviáncsaládunk. *Brehm* szerint az Afrika keleti részében honos világosszínű páviánokat összefoglaló néven »babuinok«-nak nevezik. Ezen a csoporton belül számos földrajzi változatot különböztetnek meg. Ilyen az Afrika keleti részében, az egykori német gyarmat szívében élő Langheld- vagy hosszúlábú-pávián is. Állatkerti példányaink zöldeszürkebundájú, karcsútestű, körülbelül 60—70 centiméter magas állatok. Hosszú lábuk miatt kapták egyik elnevezésüket. »Langheld-pávián«-nak első ismertetőjük, *Langheld* őrnagy után nevezték el.

Állatkertünknek hat hosszúlábú-páviánja van. Két idősebb és négy különbözőkorú fiatal. A legkisebb két-hónapos, a legidősebb három és féleves. A fejlett példányok a szülők, a fiatalok a gyerekek.

Közismert dolog, hogy a páviánok a szabad természetben nagy falkákban élnek, rendszerint a legidősebb hím vezetése alatt. A csapatban családokra különülnek. Egy hím, több nőstény és a szaporulat alkot egy családot. Ez az összetartás még a fogságban is a páviánok igen jellemző tulajdonsága. Páviáncsaládunkban is nagy az összetartás és a szeretet. A legfőbb parancsoló a hím, ennek akaratát köteles a család minden tagja elismerni. Őt illeti a legjobb falat, kiszolgálja az egész család és jaj az ellenszegülőnek, mert a büntetés sohasem késik. Ezt a nagy tekintélyt meg is érdemli, mert ha a család egyik tagját veszedelem fenyegeti, rögtön segítségére siet és a támadót igyekszik bátor fellépésével megfélemlíteni. Egyébként félrevonulva, hosszú ideig csendesen üldögél és figyel a fiatalok játékát. A fiatal páviánoknál eleve nebb, játékosabb állatok alig vannak. Pihenés nélkül állandóan húzzák-vonják egymást, majd villámgyors mozdulatokkal menekülnek és a következő percben, férőhelyük másik sarkában, újra kezdik játékukat. Érdekes megfigyelni, milyen hamar igyekeznek a fiatalok önállóan mozogni. Már a három-négy napos majom is ott bukácsol többi testvére között, az egyhónapos pedig már ketrecének rácsán mászkál. Mindig a legfiatalabb a kedvenc. Ezt dédelgeti, ápolja az egész család.

Hosszúkarú-páviáncsalád az állatkerti majomházban.

Haller László dr. felvétele.

Tanulékonyaságuk felülmúlja a többi páviánokét. A fogságot jól tűrik, ezért majdnem minden állatkertben megtaláljuk őket. Mivel könnyen tanulnak, állatidomítók is szívesen foglalkoznak velük.

Szabó dr.

A nyest igen fürgé, eleven mozgású kis állat. Ketrece a tigrisház mellett van. A ketrec falai sűrű vas-huzalhálóból készültek, hogy ez a karcsú kis állat meg ne szökhesen. Ahol ugyanis fejét ki tudja dugni, ott teste is átfér.

A nyest játékos mozdulatai villámgyorsak, néha szemképrázta gyorsasággal vet cigánykereket. Ugrándozásai közben hosszú farkával egyensúlyoz és kormányoz. Ez a szép szürkésbarnabundájú kis állat körülbelül hetven centiméter hosszú, ennek azonban egyharmadrésze a farka. Torokfoltja hófehér, rövid kis lábai és farka sötétebb barna. Hosszú, karcsú alakja egyébként a nyusztra emlékeztet. Apró szemének tekintetéből kíváncsiság és kegyetlenség sugárzik.

Ez a csinos, fürgé kis állat ugyanis minden kisebb szárnyasnak és emlősnek veszedelmes ellensége. A szabad természetben élő nyest a baromfióllak és galambdúcok réme. Hacsak teheti, a közelükbe férkőzik és kegyetlenül garázdálkodik. Áldozatainak mindig a torkát ragadja meg és addig el nem engedi, amíg át nem harapta. Annyira vérszomjas, hogy ritkán elégszik meg egy-két áldozattal, lehetőleg az őt összes lakóját elpusztítja. Baromfin kívül tojást, egeret, patkányt, mókust és gyümölcsöt is eszik.

Rabolni éjjel jár. Nappal vackában tartózkodik és alszik. Vackát odvas fában vagy szénarokásban készíti

Nyest az állatkertben. Haller László dr. felvétele.

el. A kényelemre nem nagy gondot fordít, vackát csak ritkán béleli ki szőrrel vagy tollal. A nyest júliusban, augusztusban párzik, olyankor a hím erős pezsmaszagot áraszt. Párzás idején macskaszerű nyávogó hangot is hallat. A nőstény áprilisban vagy májusban négy vagy öt kölyköt hoz a világra. A fiatal korában fogságba került nyest könnyen megszeldül, de rabló természetéről nem tud leszokni.

Körülbelül három héttel ezelőtt az ápolók az állatkerti egyik nyestketrecet üresen találták. Lakója éjjel kirágta a vasluzallháló rozsdától megvékonyodott egyik részét és megszökött. Másnap a szomszédos rágcslóház pincéjében száradó nyúlőröket összemarcangolva s az egyik sarokba szórva találtuk meg. A gyanú mindjárt a szökevényre terelődött és másnap éjjel sikerült csapóladával sértetlenül elfogni. Két nap múltán tehát visszakerült a közben kijavított ketreche. *Stokovszky*

Az Állatkert ajándékozói. 1939-ben júniustól decemberig a következő ajándékok érkeztek az állatkertbe: *Dobos Lászlónétól* és *Tóth Jolántól* egy-egy erdei-fülesbagoly; a *Magyar Solymász-Egyesülettől* négy karvaly és egy galambászhéja; *ifj. Makay Miklóstól* egy szürkegém; *Nasal Venceltől* öt kisörgébcis; *Ilovsky Endrétől*, *Borbás Antaltól* és *Bayer Domokostól* egy-egy vizicsibe; *Nemeskéri Kiss Gézátlól* egy törpesas; *Fi Istvántól*, *Cserfalvi Farkas Árpádnétól* és *Bánhát Lászlótól* egy-egy macskabagoly; *Csanak Jenőtől* három tűzok; *Vadász Jäger Józseftől* és *Kiss Gáll Lajostól* egy-egy erdeipinty; *Tókey Józseftől* egy dankasirály; *Rimanóczy Ernőtől* két egerészölyv; *dr. Komáromy Károlytól* öt búbosbanka; *Szál Lajostól* egy egerészölyv; *Weingrüber Ignáctól* és *Rigó Istvántól* egy-egy bibic; *Stützer Andrásnétlől* két búbosbanka; *Grundner Máriaától*, *Nagy Bernáttól*, *Balogh Kálmántól* és *Tóth Györgytől* egy-egy pocgém; *Schreiber Bélától* egy csóka; *Benis Iréntől* egy vörösgém; a *Szinyei Merse-utcai elemi iskolától* egy dolmányosvarjú; *Cserfalvy Endrétől* két kacagógerle; *Lechner Gézátlól* egy szarka; *Tóth Jánostól* egy hullámospapagáj; *Jeges Jánostól*, *Szlama Lászlótól*, *Ignát Gyulától*, *Czeh Emmától*, *Faragó Lajosnétlől*, *Goldfinger Gyulánétól*, *Szabó Ferenctől*, *Stannel Páltól*, *Stechnó Arankától*, *Buncsák Lajosnétlől*, *Szűcs Lászlótól*, *Teasdale Jamestól*, *Jenei Ferenctől*, *Molnár Jánostól*, *Diel Károlytól*, *Biermann Miksánétól*, *Wilck Gottfriednétlől*, *Tuschák Gábortól*, *Mánya Józseftől*,

Janiska Miklóstól, *Fiedler Magdától*, *Bánhegyi Árpádtól*, *Székely Ambrustól*, *Darányi Páltól* és *Bélától*, *Kovács Jánostól*, *Kálma Stefániától*, *dr. Mály Jánostól*, *Kovács Józseftől*, *Szöllősy Endrénétől*, *Böschalt Józseftől* és *Farkas Jánosnétlől* egy-egy mocsáriteknős; *Takács Sándortól* és *Semadam Sándortól* egy-egy kacagógerle; *Petenykó Lászlónétól* öt mocsáriteknős; *Harcos Ferenctől*, *Koszmovszky Sándortól* és *Nádassy Józsefnétől* két-két mocsáriteknős; *Medveczky Jenőtől* egy szongáriai-cselőpók; *Eiben Gyulától* és *Schípner Tibortól* egy-egy törékenygyík; *Wagner Dánielnétől*, *Vavra Károlytól*, *Brém Ernőtől* és *Temessy Józsefnétől* egy-egy görögteknős; a *Székesfővárosi Házinyomdától* egy fátyolhal; *Rulit Jánostól* egy tengerimalac; *Fényes Bélától* egy mezeinyúl; *Hudetz Józseftől*, *Biermann Miksánétól* és *Vasváry Józsefnétől* egy-egy mokus; *Domokos Lászlónétól* egy üreginyúl; *Babós Mihálytól* négy sündisznó; *Urbán Pálnétól* egy Agave és egy *Araucaria excelsa*; *Vál Józseftől* egy jégmadár; *Jeszenszky Gábortól* egy vadkacsa; *Ferpász Pálnétól* egy kisvöcsök; *Müller Istvántól* egy erdeisikló; *Farkas Jenőtől* és *Hársi Lajostól* egy-egy fűrj; *Bánfalvy Lajostól*, *Gál Jánostól* és *dr. Hardy Dreher Bélánétől* egy-egy fehérgolya; *Iker Vilmostól* egy csíz; *Farkasfalvi Farkas Kálmán dr.-tól* egy galambászhéja; *Boros Antaltól* öt törékenygyík; *Csiszár Kálmántól*, *Kaleczky Nándortól* és a *Rákospalotai reálgimnáziumtól* egy-egy füstifecske; *Bumb Józseftől* egy seregély; *Bartalos Dávidtól* két gerle; *Felzner Ádámtól* egy tengelic; *Venczel Istvántól* két vörösvérce; *Csányi Jánostól* egy kabasólyom; *Molnár Lajostól* egy bölömbika; *Uhri Testvérektől* egy egerészölyv; *Szilágyi Józseftől* két fehér-kacagógerle; *dr. Beretzk Pétertől* egy füstöscankó és egy ugartyúk; *Diamantstein Miklóstól* öt kanári; *Schoella Ferenctől* egy lángbagoly; *Hamar Jánostól* egy szürkegém; *Balácsi Sándornétól* egy feketeterítő; a *Szelevényi Vadásztársaságtól* egy rétisas; *Halmos Jánostól* egy kuvik; a *Gödöllői Udvari Vadászshivataltól* egy lármássas és egy vándorsólyom; *Németh Róbertnétlől* két aranyálinkó; *Orbán Lászlótól* egy ulu; *Tóth Páltól* egy vörösvérce; *Balogh Jánosnétlől* egy vörösróka; *Siktér Páltól*, *Gyóré Rezsőnétlől*, *Kőhalmi Máriaától* és *Molnár Sándortól* egy-egy sündisznó; *Gróf Esterházy Mórictól* egy őz; *Szalóky Navratil Dezsőtől* egy pele; *Szabó Edithől* két vadmacska; *Braddk Mihálynétlől* egy mezeinyúl; *Hercz Margittól* és *Piacsek Esztertől* két-két sündisznó; *Vadász Tivadartól* egy menyét; *Vencel Ákostól* egy pele; *Kiricsi Zoltántól* egy gímszarvas; *Szőcsinyi Erzsébettől* egy nyúl; *Volkmann Reneétől* három vadmacska; a *dr. Korányi-szanatóriumtól* három kuvasz; *Schwarz Gyulánétól* egy komondor; az *Állatvédő egyesülettől* egy vörösróka; *Götler Istvántól* egy tengerimalac; *Okányi Schwartz Józseftől* három komondor; *Sacher Bélától* egy vizsla; *Roxer Egonnétlől* egy vidra; *Kullmann Vilmostól* egy citromfa; *Verebits Istvántól* két mocsáriteknős; *Kriván Antalnétlől* egy szajkó; a *Madártani intézettől* egy ezüstsisirály; *Pártos Zsigmondtól* egy lilik; *Hegedüs Mártontól* egy karvaly és *Drechsler Ágnestől* és *Pétertől* egy görögteknős

Az 1939-ben júniustól decemberig beérkezett ajándékokat ezúton is hálásan köszöni az

Állat- és Növénykert igazgatósága.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza.

Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató
Budapest székesfővárosi házinyomdája 1940 — 2206